

ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠ-ದೀಕ್ಷಿತೇನ ವಿರಚಿತಸ್ಯ
ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠವಿಜಯ
ಚಮ್ಪು-ಕಾವ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ-ಸङ्ಗ್ರಹಃ
ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠ-ದೀಕ್ಷಿತ-ಕವಿ-ವಿರಚಿತ
ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ
ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ-ಸಂಗ್ರಹ

ತೃತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ. ತರಗತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಠ್ಯ

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮಾರವಲ್ಲಿ

ಸಂಪಾದಕರು
ಡಾ.ಎಸ್.ಎನ್.ಪ್ರಾಣೇಶ

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು - 560 001

NEELAKANTHADEEKSHITA VIRACHITA NEELAKANTHA VIJAYA
CHAMPU PRATHAMAASHVAASA SANGRAHA

A prescribed Text Book in Sanskritam for Third Semester B.A.
Edited with Introduction and Translation by: Dr. S. N. Pranesha,
Jain College, Vasavi Temple Road.VV Puram, Bengaluru-
560004 *Published by:* Prasaraṅga, Bengaluru City University,
Bengaluru;

ಪ್ರಧಾನಸಂಪಾದಕರು:

ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ

ಪ್ರಕಟಣೆ ನಿರ್ವಹಣೆ

ಬೆಲೆ :

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಆವರಣ

ಬೆಂಗಳೂರು – 560001

ಕುಲಪತಿಗಳ ನುಡಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ೨೦೨೪ ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವಂತೆ ಹೊಸಪದ್ಧತಿಯ ಅನ್ವಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಗೆ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿತು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಎಸ್.ಇ.ಪಿ. ಯೋಜನೆಯಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ತೃತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ತರಗತಿಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನ ನೀಲಕಂಠ ವಿಜಯ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪಠ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿದೆ.

ವಿಶ್ವದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ. ನಮ್ಮ ಭಾರತ ದೇಶದ ಎರಡು ವಿಶೇಷತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತವಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅರಿವು ಅಪೂರ್ಣ. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಅಸಾಧ್ಯ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ತೃತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಭಾಗವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಸಾರಾಂಗದಿಂದ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿಡಲು ಅತಿವ ಹರ್ಷವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಎಸ್.ಇ.ಪಿ. ೨೦೨೪ ರ ಅನ್ವಯ ೨೦೨೫-೨೦೨೬ ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದ ಸಾಲಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿಯೋಜಿತ ಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ ಭಾಗವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲ ಪಠ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಆಂಗ್ಲ ಅನುವಾದ, ಪೀಠಿಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ ಡಾ. ಎಸ್. ಎನ್. ಪ್ರಾಣೇಶ ಇವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ನನ್ನ ಹೃತೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು.

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆದ ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೃತೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ವಾಗತಿಸುವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಪ್ರೊ.ಕೆ.ಆರ್. ಜಲಜ .

ಕುಲಪತಿಗಳು

ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಚಂಪೂಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತ ವಿರಚಿತ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವು ದೇವಾಸುರರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅವರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ಸಜ್ಜನ ಹಾಗೂ ದುರ್ಜನರ ನಡುವಿನ ಸಮರವು ನಿರಂತರ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ. ತನ್ನ ಕಾಲದ ರಾಜರ ನಡುವಿನ ಯುದ್ಧಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಲ್ಲವ. ದುಷ್ಟರಾಜರು ಸಜ್ಜನರ ಮೇಲೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ದಾಳಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮನನೊಂದಿದ್ದ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೇವಾಸುರರ ಯುದ್ಧವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಈ ಕಾವ್ಯದ ಹಾಗೂ ಕವಿಯ ಪರಿಚಯವೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬಹು ಆವಶ್ಯಕವಾದದ್ದು. ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ೨೦೨೫-೨೦೨೬ ನೇ ಸಾಲಿನ **ತೃತೀಯ** ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿ ತರಗತಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಠ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಇಡಲು ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯದ ಅನುವಾದ. ಪೀಠಿಕೆ ಹಾಗೂ ಈ ಪಠ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಡುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಾಸವಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೈನ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಡಾ. ಎಸ್.ಎನ್. ಪ್ರಾಣೇಶ ಅವರಿಗೆ ವಹಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತಮಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಹೃತೂರ್ವಕ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲಾ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿರುವ, ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಕೆ.ಆರ್. ಜಲಜ ಅವರಿಗೂ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ನಿರ್ಧಾರದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಎಲ್ಲ ಸದಸ್ಯರಿಗೂ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅದರ ಸಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಭಾಗವು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿಯೂ, ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ

Members of Samskrita Adhyayana Mandali
(B.O.S)

Chairperson

Dr. K.R.Kumudavalli,
Associate Professor and HOD in Sanskrit,
Vijaya College, RV Road, Bengaluru-560004.

Members

1. Smt. G.S.Yadugiri, Associate Professor,
SJRC College, Bengaluru
2. Dr. Ramarao. S, HOD & Associate Professor
in Sanskrit, Seshadripuram College,
Yelahanka New Town, Bengaluru-560 064.
3. Dr. N.S.Suresh, HOD & Associate Professor
in Sanskrit, BMS College for Women
(Autonomous) Bugle Park Road,
Basavanagudi, Bengaluru-560 004.
4. Dr. S.N. Pranesha, HOD & Professor in
Sanskrit, Jain College, Vasavi Temple Road,
Basavanagudi, Bengaluru-560 004.
5. Vidwan H.N.Suresh, Associate Professor in
Sanskrit, Vijaya College, Bengaluru-560 004.
6. Dr. E.N. Srinivas, Assistant Professor in
Sanskrit, APS College of Commerce,
N.R.Colony, Bengaluru-560 019.

7. Vidwan S. Muralidharan, Associate Professor in Sanskrit, Seshadripuram College, Seshadripuram Bengaluru-560 020.
8. Vidushi Malathi H., HOD & Assistant Professor in Sanskrit, RNS First Grade College, Channasandra, Bengaluru-560 098.
9. Sri Shashikiran. Assistant Professor in Sanskrit. KLE Soceity's Degree College. Nagarabhavi, Bengaluru-560 072.

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕಾ	ಪುಟಸಂಖ್ಯೆ
1. ಕುಲಪತಿಗಳ ನುಡಿ	2
2. ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ	3
3. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಲಿ	4-5
4. ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ	6-7
5. ಪೀಠಿಕೆ	8-23
6. ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ ಸಂಗ್ರಹ	24-32
7. ಕನ್ನಡಾನುವಾದ	32-47
8. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅನುವಾದ	47-61
9. Scheme of Examination	61
10. Model Qestion Paper	62- 66

ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಚಂಪೂಶೈಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಯನವೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸಾಹಿತ್ಯಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನ 'ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂ' ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದು. ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯು ೨೦೨೪-೨೦೨೫ನೇ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಿಂದ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ರಾಜ್ಯಶಿಕ್ಷಣನೀತಿಯ ಅನ್ವಯ ತೃತೀಯ ಸೆಮಿಸ್ಟರ್ ಬಿ.ಎ. ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ 'ನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಂಪೂ' ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಿ, ಇದರ ಸಂಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ವಹಿಸಿತು. ಮಂಡಳಿಯ ಸಲಹೆ, ಸೂಚನೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಠ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಶ್ರೀ ಸಿ. ಶಂಕರರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಮೈಲಾಪುರದ ಬಾಲಮನೋರಮಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ೧೯೨೪ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ವಿಬುಧಾನಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸದ ಪ್ರಮುಖಭಾಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ಯಥಾಮತಿ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಷೇತ್ರದ ಸಜ್ಜನ ಪಂಡಿತರು ಈ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ದೋಷಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಬಳಿಯೇ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ವಿನಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸದ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವನ್ನು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಆಪ್ತರೂ, ಸಹೃದಯರೂ ಮತ್ತು ಜೈನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ **ಶ್ರೀಮತಿ ಡಾ. ಗೀತಾ ಮಧುಸೂದನ್** ರವರು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆ.

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಚಿಸಲು ನನಗೆ ಅವಕಾಶ
ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ
ಕುಲಪತಿಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಕೆ.ಆರ್. ಜಲಜ ಮಹೋದಯರಿಗೆ
ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾದ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ
ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ನನಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು
ನೀಡಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ
ಡಾ.ಕೆ.ಆರ್.ಕುಮುದವಲ್ಲಿಯವರಿಗೂ, ಮಂಡಲಿಯ ಎಲ್ಲ
ಸದಸ್ಯ ಮಿತ್ರರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು. ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು
ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಸಂತಸದಿಂದ
ಸ್ವೀಕರಿಸುವರೆಂದು ನನ್ನ ವಿಶ್ವಾಸ.

ಇತಿ ಸುಜನ ವಿಧೇಯ

ಡಾ.ಎಸ್.ಎನ್.ಪ್ರಾಣೇಶ
ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಜೈನ್ ಕಾಲೇಜು,
ವಾಸವಿದೇವಸ್ಥಾನ ರಸ್ತೆ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦೦೦೪

ಪೀಠಿಕೆ

‘ಕವೇ: ಕರ್ಮ ಕಾವ್ಯಮ್’ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ರಚನೆಯನ್ನು ‘ಕಾವ್ಯ’ ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಭೇದಗಳಿವೆ- ‘ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯಮ್, ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯಮ್’ ಎಂದು. ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿಯುವ ಕಾವ್ಯ ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯ. ಅಭಿನಯದ ಮೂಲಕ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವಾಗ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಕಾವ್ಯ ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯ. ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಕಾವ್ಯಮ್, ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಮ್, ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಮ್ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

‘ಛಂದೋಬದ್ಧಂ ಕಾವ್ಯಮ್’ ಎಂದು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ. ‘ವೃತ್ತಗಂಧೋಜ್ಜಿತಂ ಕಾವ್ಯಮ್’ ಎಂದು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಕವಿಯಾದ ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ‘ಗದ್ಯಪದ್ಯಮಯೀ ಕಾಚಿತ್ ಚಂಪೂರಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ’- ಗದ್ಯ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಳ ಮಿಶ್ರಣದ ಕಾವ್ಯವೇ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಕವಿ ಭೋಜನು ‘ಗದ್ಯಾನುಬಂಧರಸಮಿಶ್ರಿತಪದ್ಯಸೂಕ್ತಿ: ಹೃದ್ಯಾ ಹಿ ವಾದ್ಯಕಲಯಾ ಕಲಿತೇವ ಗೀತಿ:’ - ಗದ್ಯಗಳ ಮತ್ತು ಪದ್ಯಗಳ ರಸಮಿಶ್ರಣವಿರುವ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವು ವಾದ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗೀತೆಯಂತೆ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು ಚಮತ್ಕೃತ್ಯ ಪುನಾತಿ ಸಹೃದಯಾನ್ ಇತಿ ಚಂಪೂ ಎಂದು ಚಂಪೂಶಬ್ದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದಾರೆ. ‘ಚಪಿ ಗತ್ಯಾಮ್’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಆಧಾರದಿಂದ ಚಂಪಯತಿ ಇತಿ ಚಂಪೂ: ಎಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ತೆರನಾಗಿ ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಮತ್ಕಾರಿ ಕವಿ ವೆಂಕಟಾಧ್ವರಿಯು ತನ್ನ ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ -
ಆದತ್ತೇ ಹಿ ತಯೋ: ಪ್ರಯೋಗ ಉಭಯೋರಾಮೋದಭಯೋದಯಮ್ |

ಸಜ್ಜ: ಕಸ್ಯ ಹಿ ನ ಸ್ವದೇತ ಮನಸೇ ಮಾಧ್ವೀಕ-ಮೃದ್ವೀಕಯೋ: ||

ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ರಸಮಿಶ್ರಣವು ಜೇನು ಮತ್ತು ದ್ರಾಕ್ಷಿಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಂತೆ ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾನೇ ಮುದ ನೀಡದು! ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ

ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಮಿಶ್ರರಚನೆ ವೇದದ ಏತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಉಪಾಖ್ಯಾನ, ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಯಕ್ಷ ಉಪಾಖ್ಯಾನ, ಮತ್ತು ಕಲೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಯಮಧರ್ಮ ಮತ್ತು ನಚಿಕೇತನ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ, ಮಹಾಭಾರತದ ಆದಿಪರ್ವದ ಪೌಷ್ಪಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಮಿಶ್ರರಚನೆ ಬಹಳವಾಗಿಯೂ, ಉಳಿದೆಡೆ ವಿರಳವಾಗಿ

ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಷ್ಣುಪುರಾಣ, ಭಾಗವತಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಇತರ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನಾದ ಮಿಶ್ರರಚನೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪಾಳೇ ಭಾಷೆಯ ಜಾತಕ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಶ್ರಶೈಲಿಯು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವದಾನ ಶತಕ, ಜಾತಕಮಾಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಪ್ರೌಢಮೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೩೬೦ರಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರಿಷೇಣನ 'ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' ಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಬಂಧವು ಪ್ರೌಢವಾಗಿದ್ದು ಚಂಪೂಶೈಲಿಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕಥಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಾದ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನ ಪಂಚತಂತ್ರ, ನಾರಾಯಣ ಪಂಡಿತನ ಹಿತೋಪದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಶ್ರಶೈಲಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಶೈಲಿಯ ಅಗತ್ಯತೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇರದಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ಚಂಪೂಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಂತರ್ವಿಭಾಗ (ಅಧ್ಯಾಯ)ದ ಹೆಸರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ನಿಯಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿಗಳು ತಮಗೆ ಸರಿತೋರಿದಂತೆ ಸ್ತಬಕ, ಉಚ್ಛ್ವಾಸ, ಆಶ್ವಾಸ, ವಿಲಾಸ, ಉಲ್ಲಾಸ, ತರಂಗ, ಪರಿಚ್ಛೇದ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕವಿಯು ಚಂಪೂಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತು ವರ್ಣನೆಗೆ ವಿವಿಧ ಆಕರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಗುಂಪುಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು-

೧. ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ

ಉದಾ:-ನಲಚಂಪೂ, ವರದಾಂಬಿಕಾಪರಿಣಯ ಚಂಪೂ,

ವಿರೂಪಾಕ್ಷವಸಂತೋತ್ಸವಚಂಪೂ.

೨. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆ ಆಧಾರಿತ - ವಿಕ್ರಮಸೇನ ಚಂಪೂ

೩. ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಷಯ

ಉದಾ :- ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶಚಂಪೂ, ಯದುಕೌಶಲಮ್, ಇತ್ಯಾದಿ.

೪. ದಾರ್ಶನಿಕ ವಿಷಯವಲಂಬಿಸಿದ ಚಂಪೂ-

ಉದಾ :- ಸದ್ವರ್ತನ ಸುದರ್ಶನ ಚಂಪೂ, ತತ್ತ್ವಗುಣಾದರ್ಶ ಚಂಪೂ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಇವಲ್ಲದೆ, ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಮಂದಾರಮಕರಂದ ಚಂಪೂ,

ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಿಜಯವಿಜಯಚಂಪೂಗಳು ಇವೆ.

ಪಂಚ ಪ್ರಮುಖ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳು

೧. ನಲಚಂಪೂ ಅಥವಾ ದಮಯಂತೀಕಥಾ

ಇದನ್ನು ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಕವಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಭಟ್ಟ. ಈತನಿಗೆ ಸಿಂಹಾದಿತ್ಯನೆಂಬ ಹೆಸರೂ ಇದೆ. ಈತನ ತಂದೆ ನೇಮಾದಿತ್ಯ, ತಾತ ಶ್ರೀಧರ. ಈತನ ಗೋತ್ರ ಶಾಂಡಿಲ್ಯ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಭಟ್ಟನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ದೊರೆಯಾದ ಮೂರನೆಯ ಇಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಜೀವಿತ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೧೫.

ನಲಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನಳ ಮತ್ತು ದಮಯಂತಿಯರ ಪ್ರೇಮಕಥೆಯೇ ಆಧಾರ. ಆದರೆ ಈ ಉತ್ತಮಕೃತಿ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಕವಿ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನು ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನು. ಸಮೃದ್ಧ ಶಬ್ದ ಭಂಡಾರ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಹಸ್ತನು. ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಾವ್ಯ ಧನುರ್ಧಾರಿಯ ಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರಬೇಕು. ಹೂಡಿದ ಬಾಣ ತಲೆಯ ಕತ್ತರಿಸದಿದ್ದರೆ ಅಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ ವೃಥಾ. ರಚಿಸಿದ ಕಾವ್ಯ ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯ ತಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಆ ಕಾವ್ಯವೇ ವೃಥಾ ಎಂದು ಕವಿಯು ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿತಾ ಶಕ್ತಿ ಇದರ ಅಪ್ರೌಢ ಕವಿಗಳು ಬಾಲಕರಂತೆ ಎಂದು ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರದಿಂದ ಹಾಸ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ—

ಅಪ್ರಗಲ್ಭಾಃ ಪದನ್ಯಾಸೇ ಜನನೀರಾಗಹೇತವಃ |

ಸಂತೈಕೇ ಬಹುಲಾಲಾಪಾಃ ಕವಯೋ ಬಾಲಕಾ ಇವ ||

(ಇಲ್ಲಿ ಜನನೀ + ರಾಗ, ಜನ + ನೀರಾಗ ಎಂದು ಪದವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಶ್ಲೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು)

ನಳಚಂಪೂವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಕವಿಯೇ ದಮಯಂತೀಕಥಾ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ನಳಚಂಪೂವಿನ ಮೇಲೇ ಚಂದ್ರಪಾಲ, ಗುಣವಿನಯಗಣಿ, ದಾಮೋದರಭಟ್ಟ ಮತ್ತು ನಾಗದೇವ ಎಂಬವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಕವಿಯು ಆದಿಕಾವ್ಯ ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡುವ ಈ ಶ್ಲೋಕ ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಚಮತ್ಕಾರಿಯಾಗಿದೆ —

ಸದೂಷಣಾಪಿ ನಿರ್ದೋಷಾ ಸಖರಾಪಿ ಸುಕೋಮಲಾ |

ನಮಸ್ತಸ್ಮೈ ಕೃತಾ ಯೇನ ರಮ್ಯಾ ರಾಮಾಯಣೇ ಕಥಾ ||

(ನಳಚಂಪೂ ೧.೧೧)

ರಮ್ಯವಾದ ರಾಮಾಯಣಕಥೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಕಥೆಯು ಸದೂಷಣಾ ಅಪಿ (ದೂಷಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ) ವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿದೆ. ಸಖರ ಅಪಿ—ಕರ್ಕಶ (ಖರನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ)

ವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೋಮಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿರೋಧಾಭಾಸವನ್ನು ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಭಟ್ಟನಿಗೆ ನಳಚಂಪೂ ಶಾಶ್ವತ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ.

೨. ಚಂಪೂಭಾರತ - ಭಾರತ ಚಂಪೂ

ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದವನು ಅನಂತಭಟ್ಟ. ಈತನ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯು ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ. ೧೧ ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಭಿನವಕಾಳಿದಾಸನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತ ಚಂಪೂವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದು ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನಂತಭಟ್ಟನ ಕಾಲ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ೧೬ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟಾಸಿರಿಯು ಈತನನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೧೭ ನೇ ಶತಮಾನದವನಾದ ಮಾನದೇವ ಚಂಪೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿರುವನು. ಚಂಪೂಭಾರತವು ೧೦೪೧ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ೧೨ ಸ್ತಬಕ (ಅಧ್ಯಾಯ) ಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ೨೦೦ ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಗದ್ಯಗಳು ಕವಿಯ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿವೆ. 'ರಾಜಾ ದುಶ್ಯಂತನು ಜಿಂಕೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾಣ ಹೂಡಲು ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಣವನ್ನು ತೆಗೆಯುವಾಗ ಬಳಿ ಇದ್ದ ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆಗಳು ಬೆದರಿದ ಚಂಚಲವಾದ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಆ ವನದಲ್ಲಿ ಯಮುನಾ ನದಿಯ ಜಲದ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಅನೇಕ ಜಡೆಗಳಂತೆ ಮಾರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದವು' -

ಕ್ರೋಣೀಪತೌ ಮದಕಲಿಂ ಪ್ರತಿಕ್ಯಷ್ಟಸಾರಂ

ತೂಣೀಮುಖೇ ಪತಿತಪಾಣಿನಖಾಬ್ಜುರೇಽಸ್ಮಿನ್ |

ಖಣೀಕುಲಾನಿ ತರಲೈರ್ಯಮುನಾಜಲನಾಂ

ವೇಣೀಮಿವಾಕ್ಷಿವಲನೈರ್ವಿಪಿನೇ ವಿತೇನುಃ ||

ಎಂದು 'ಣಿ' ವರ್ಣದ ಪ್ರಾಸದೊಂದಿಗೆ ಚಮತ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾನೆ.

ಅನುಪ್ರಾಸ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ-

ಅಥ ಮಲ್ಲಭಲ್ಲ ಕುರುವಲ್ಲಭಾವುಭಾವರಿಪುಲ್ಲಭಲ್ಲ ಕಿಲಶಲ್ಯ ಪಲ್ಲವೈಃ

ಸ್ಥಗಿತಾವಲೋಕನಸರಣಿಂ ದಿವಾಕಸಾಂ ಸಮರಂ ಭಯಂಕರಜವಂ ವಿತೇನತುಃ ||

೩. ಚಂಪೂರಾಮಾಯಣಮ್

ಮಹರ್ಷಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಶ್ರೀಮದ್-ರಾಮಾಯಣದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ವಿರಚಿತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ರಾಜಾ ಭೋಜನ ಮೇರುಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

ಸ್ವಯಂ ಭೋಜಕವಿರೇ ಚಂಪೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು -

'ಗದ್ಯಾನುಬಂಧರಸಮಿಶ್ರಿತಪದ್ಯಸೂಕ್ತಿಃ ಹೃದ್ಯಾ ಹಿ ವಾದ್ಯಕಲಯಾ ಕಲಿತೇವ ಗೀತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಮಧುರ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುದನೀಡುವ ವಿವಿಧ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ಬಳಕೆ, ಪದಗಳ ಲಾಲಿತ್ಯ, ಬಣ್ಣಿಸುವ ಶೈಲಿಯು ಓದುಗರ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿವೆ.

ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಾಂಡಗಳ ವಿಭಾಗವಿರುವಂತೆಯೇ, ಬಾಲಕಾಂಡ, ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ, ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ, ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಕಾಂಡ, ಸುಂದರಕಾಂಡ, ಯುದ್ಧಕಾಂಡ ಎಂದು ೬ ಕಾಂಡಗಳು ಇವೆ. ಧಾರಾ ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಾ ಸಿಂಧುಲನ ಮಗನಾದ ಭೋಜನು ತಂದೆಯ ಮರಣಾನಂತರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ೫೫ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳಿದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಇವನ ವಂಶ ಪರಮಾರ. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೧ನೇ ಶತಮಾನ.

ಚಂಪೂರಾಮಾಯಣದ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ-

ವೈದರ್ಭೀ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಕೃತಿ ಪ್ರಸಾದಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪ್ರತಿ ಶ್ಲೋಕ, ಪ್ರತಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವರ್ಣನೆಯ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಓದುಗರು ಕಾಣಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗಳು- ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ನಾರಾಯಣನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವ ಪರಿ ಅತಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ-

ಅಪಿ ಕುಶಲಮ್ ಅಮರ್ತ್ಯಾಃ ಸಾಂಪ್ರತಂ ಸ್ವಾಗತಂ ವಃ

ಶಮಿತ ದನುಜದಂಭಾ ಕಿಂ ನು ದಂಭೋಳಿಕೇಳಿಃ |

ಅಪಿ ಧಿಷಣ-ಮನೀಷಾ-ನಿರ್ಮಿತಾ ನೀತಿಮಾರ್ಗಾಃ

ತ್ರಿದಶ-ನಗರ-ಯೋಗ-ಕ್ಷೇಮ-ಕೃತ್ಯೇ ಕ್ಷಮಂತೇ ||

‘ಮರಣವಿರದ ದೇವತೆಗಳೇ! ಇದೋ ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಗತ, ದಂಭೋಳಿ (ವಜ್ರಾಘ್ರಯುಧ) ಯಿಂದ ಆಡುವ ನಿಮ್ಮ ಇಂದ್ರ ದನುಜರ ದಂಭ (ದರ್ಪ) ವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿರುವನೇ! ನಿಮ್ಮ ಗುರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳ ನೀತಿಮಾರ್ಗದ ಅನುಸರಣೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗನಗರ- ಅಮರಾವತಿಯು ನಿರ್ಬಾಧೆಯಿಂದ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿರುವುದೇ!’ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳಲಾಲಿತ್ಯ, ಪದಗಳ ಪ್ರಾಸ, ಪ್ರಸಾದಗುಣ ಮತ್ತು ಭಾಷಾ ಸೌದರ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

೪. ವಿಶ್ವಗುಣಾದರ್ಶಚಂಪೂ

ಭವ್ಯ ಭಾರತದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧಸ್ಥಳಗಳ ಸಂಕ್ಷೃತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕಾಚರಣೆ, ನದೀ, ಬೆಟ್ಟ ಮುಂತಾದ ಭೌಗೋಳಿಕವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಕವಿಯ ಚಮತ್ಕಾರಗುಣಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಕರ್ತೃ ವೆಂಕಟಾಧ್ವರಿ. ಉತ್ತರದ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಂಚಿಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಭೂಭಾಗಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ವಿಶ್ವಾವಸು ಮತ್ತು ಕೃಶಾನು ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಧರ್ವವರ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮುಖಾಂತರ ನರ್ಮರಸದೊಂದಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅಸೂಯಾ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಕೃಶಾನು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ದೋಷವನ್ನೇ ಗ್ರಹಿಸಿ ಜರಿಯುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವಗುಣಗ್ರಾಹಿಯಾದ ವಿಶ್ವಾವಸು ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಯಥಾವತ್ ಗುಣವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರೂ ವಿಮಾನವೇರಿ ವಿಶ್ವದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ-

ವಿಶ್ವವಲೋಕಸ್ಪೃಹಯಾ ಕದಾಚಿತ್ ವಿಮಾನಮಾರುಹ್ಯ ಸಮಾನವೇಷಮ್ |

ಕೃಶಾನುವಿಶ್ವಾವಸುನಾಮಧೇಯಂ ಗಂಧರ್ವಯುಗ್ಮಂ ಗಗನೇ ಚಚಾರ ||

ಕೃಶಾನುರಕೃಶಾಸೂಯ: ಪುರೋಭಾಗಿಪದಂ ಗತ: |

ವಿಶ್ವಾವಸುರಭೂತ್-ವಿಶ್ವಗುಣಗ್ರಹಣ ಕೌತುಕೀ ||

ಇವರಿಬ್ಬರ ಪ್ರಶೋತ್ತರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಆ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿಭಿನ್ನ ನೋಟದಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕಾಂಚೀಪುರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಮನೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ-

ಇಯಂ ಕಾಂಚೀ ಕಾಂಚೀ ಕರಿಶಿಖರಿಣ: ಕಾಪಿ ನಗರೀ

ಗರೀಯಸ್ಯಾಂ ಯಸ್ಯಾಂ ವಿಹರಣಜುಷಾಂ ಪಕ್ಷ್ಮಲದೃಶಾಮ್ |

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಯಾಕರಣರನ್ನು ನಿಂದನೆ ಮಾಡುವ ಕೃಶಾನುವಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಪ್ರಾಸಭರಿತ ಚಮತ್ಕಾರವಿದ್ದು ಕವಿಗೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವವಿರುವದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು-

ರೋಂತ:ಶಷ್ಪೋಟಿ ಶೇಷೋಘ್ರಸಖಿ ಸಸಜುಷೋರೋರ್ವಿರಾವೋಽವಸಾನಂ

ಛೇಚೇತಿ ವೃಥಾವಾಚ: ಸದಸಿ ಯದಿ ಸತಾಂ ಶಾಬ್ದಿಕಾಶ್ಚೇತ್ ಬುಧಾ:ಸ್ಯು: |

ಕಿಂ ತೈರೇವಾಪರಾದ್ಧಂ ನಟವಿಟಗಣಿಕಾನ್ಯತ್ಯಹಸ್ತಪ್ರಚಾರೈ:

ತೋಧೀ ತೋಧೀ ತಧೀ ತತ್ಪಟಿಟ ತಕಟಧಿಕ್ ತಾಧಿಕ್ ತತ್ತಕಾರೈ: ||

ಈ ಚಂಪೂಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತಬಕ ಮುಂತಾದ ವಿಭಾಗಗಳಿಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯದ ವರ್ಣನೆಯೇ ವಿಭಾಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉಪೋದ್ಘಾತವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ೫೩ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಈ ಚಂಪೂವಿನಲ್ಲಿ ಪದಗಳೇ ಅಧಿಕ. ಕಾವೇರಿವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದವು ಸಂಭಾಷಣೆ ರೂಪವಾದ ಬಿಡಿ ವಾಕ್ಯಗಳು. ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮನೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ.

೫. ನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಂಪೂ

ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತ. ಮಹಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರ ತಮ್ಮನ ಮೊಮ್ಮಗ. ಈತನ ತಂದೆ ನಾರಾಯಣದೀಕ್ಷಿತ, ತಾಯಿ ಭೂಮಿದೇವಿ. ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ರಚನಾ ಕಾಲವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಕವಿಯೇ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾನೆ-

ಅಷ್ಟತ್ರಿಂಶದುಪಸ್ಕೃತ-ಸಪ್ತಶತಾಧಿಕ-ಚತುಸ್ಸಹಸ್ರೇಷು |

ಕಲಿವರ್ಷೇಷು ಗತೇಷು ಪ್ರಥಿತ: ಕಿಲ ನೀಲವಿಜಯೋಽಯಮ್ ||

ಅಂದರೆ ಕಲಿಯುಗದ 4738ನೇ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕಾಲಗಣನೆ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ 1637 ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನು ಘನವಿದ್ವಾಂಸ ಹಾಗೂ ಚತುರ ಕವಿ. ಶಿವನ ಪರಮಭಕ್ತ.

ಈತನು ಸರಿ ಸುಮಾರು 32 ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಚಂಪೂವಿನ ಮೇಲೆ ಪತಾಕಾ ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ನೀಲಕಂಠವಿಜಯದಲ್ಲಿ ೫ ಆಶ್ವಾಸಗಳಿದ್ದು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಥನ ಕಥೆಯು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. 'ಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕೂಟ ವಿಷವು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದಾಗ ಸಕಲ ಸುರಾಸುರರು ಭಯದಿಂದ ಓಡಿದಾಗ ಮಹದೇವ ಶಿವನು ಮುನ್ನೆಲೆಗೆ ಬಂದು ಕಾಲಕೂಟವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದು ಇಡಿ ಲೋಕವನ್ನೇ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ದೇವತೆ ತಾನೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕವಿಯು ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನೀಲಕಂಠವಿಜಯದ ವಿಶೇಷತೆ— ಸರಸವಾದ ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ— ದೃಶ್ಯಗಳ ಬಣ್ಣನೆಯು ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಸೂಕ್ತವಾದ ಜೋಡಿ ನಡೆಯು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯಿರುವ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನು ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ರಚನೆಯಲ್ಲೂ ಕವಿಯು ಚತುರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕವಿಯು ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಮಂಗಲಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ವಿಶೇಷಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ವಂದೇ ವಾಂಛಿತಲಾಭಾಯ ಕರ್ಮ ಕಿಂ ತನ್ನ ಕಥ್ಯತೇ |

ಕಿಂ ದಂಪತಿಮಿತಿ ಬ್ರೂಯಾಮ್ ಉತಾಹೋ ದಂಪತೀ ಇತಿ ||

ನಾನು ನನ್ನ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲೆಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ದಂಪತಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ದಂಪತಿಮ್ ವಂದೇ ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಕರಣದ ರೀತಿಯಿಂದ ದಂಪತೀ ಎಂದಾಗಬೇಕು. ದಂಪತೀ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ದ್ವಿವಚನಪದ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಇಷ್ಟದೇವತೆಗಳಾದ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರು ಇಬ್ಬರಾಗಿಲ್ಲ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರರೂಪದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಒಂದಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವ ಹೀಗಿರುವಾಗ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕಾದ ಕರ್ಮಪದವನ್ನು ಯಾವರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಲಿ ಎಂದು ಮಾಮೂಲಕವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಪಂಡಿತಕುಲಕ್ಕೇ ಪದಪ್ರಯೋಗದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತಾನೆ. ಇದಲ್ಲವೇ ಒಬ್ಬ ಚತುರ ಕವಿಯ ಚಾತುರ್ಯ? ಪರಮಶೈವನು ವಿದ್ವದ್ವರೇಣ್ಯನೂ ಆದ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನು ಶಿವಲೀಲಾರ್ಣವ, ಗಂಗಾವತರಣ, ಶಿವತತ್ವರಹಸ್ಯ, ಕಲಿವಿಡಂಬನ, ಸಭಾರಂಜನ ಶತಕ, ಚಂಡೀಶತಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ.

CHAMPU

A well known poet Dandin defined Champu as
 “गद्यपद्यमयी काचित् चंपूरित्यभिधीयते” - Champu is a
 harmonious blend of Gadyas-proses and Padyas-stanzas, in

his literary work i.e. Kavyadarsha. It captivates the attention of poetic connoisseurs with its lucid style, great imagination and charming words(Padalaalityam).

Well known scholar Haridasa Bhattacharya advocates the following explanation of the word Champu as ‘चमत्कृत्य पुनाति सहृदयान् इति चंपूः’

Some critics are of the opinion that the Champu is derived from the root ‘चपि गत्याम्’ and it amounts to चम्पयतीति चम्पूः.

On the whole, one can say that Champu is happy admixture of prose and poetry. Rhetoricians like Hemachandra, Vagbhata, Vishvanatha, Sharadatanaya are unanimous in this regard. If prose has an indelible impression on the inquisitive readers on account of its lofty descriptions and subtle meaninga, while, poetry will have its metrical musings and rhythmic words bearing the sentiments. This harmonious blend of prose and poetry creates a new genre of literature which will be very effective in its outcome.

Bhoja the author of Champuramayana claims that the combination of prose and poetry creates a special effect just as good music being accompanied by orchestra.

गद्यनुबन्धरसमिश्रितपद्यसूक्तिः हृद्या हि वाद्यकलया कलितेव गीतिः।

(चम्पूरामायणम्)

Venkataadharin the author of Vishvagunadarsha champu states that the combination of prose and poetry would be like the combination of honey and grapes- ‘सङ्गः कस्य हि न स्वदेत मनसे माध्वीकमृद्वीकयोः’

अण्णय्यार्य the author of तत्त्वगुणादर्श opines that the combination of prose and poetry would be like that of a gem studded to the pearl necklace.

छविनाथ त्रिपाठी in this background has summarized the beauty of the word Champu as follows-

गद्यपद्यमयं श्रव्यं सबन्धं बहुवर्णितम् ।

सालंकृतं रसैः सितं चम्पुकाव्यमुदाहृतम् ॥

Origin and development of Champu

The blend of prose and poetry could be traced back to Vedas foremost literature available to us in the world. The mixed style of prose and poetry could be seen in Vedas parts such as तैत्तिरीय, मैत्रायणी, काठकसंहिता and some portion of अथर्ववेद. The Akhyaanas of Vedas predominantly possess the mixed style of prose and poetry. The fifth chapter of Srimad-bhagavata puraana, the fourth chapter of Vishnu purana, the poushya parva of Adiparva of Mahabharata, a Buddhist text known as Jatakamala and so on has a combination of of prose and mixed style.

Poets are the freedom of naming the divisions and chapters that occur in the middle of the Champu poetries such as स्तमक, उच्छवास, आश्वास, विलास, उल्लास, अंक, रतङ्ग, परिच्छेद, बिन्दु and so on. An exception could be seen in poet Venakatadhvari's विश्वगुणादर्शचंपू wherein, the divisions themselves would form the respective subject matter.

Champu can be broadly divided into four depending on their source and subject matter.

1. Mythological or Historical themes could be the source like नलचम्पू, वरदाम्बिकापरिणय and so on.
2. It could be purely imaginative as in case of विक्रमसेनचम्पू.
3. It could be a narrative pertaining to important pilgrim centres like विश्वगुणादर्शचम्पू and so on.
4. It could be philosophical in its tone and tenor like तत्वगुणादर्शचम्पू and so on.

A brief history of चम्पू literature

नलचम्पू- Nala champu of trivikrama Bhatta is earliest champu work available to us now. Simhaditya was also the name, by which Trivikrama Bhatta known. He is also the

author of Madalasachampu. यशस्तिलकचम्पू- Yashastilakachampu of Somadeva belongs to the same century. Somadeva belonged to digambar jain who was a court poet of Arikesari III of Chalukyas who inturn was a contemporary of Krishna hailing from Rashtrakutas.. Emancipation (Mukti) is merely possible by following the basic tenets of jains so states Somadeva. The theme of the Champu is the hardships experienced by king Yashodhara in his earlier lives and ultimately getting emancipation by following the tenets of Jainism.

जीवन्धरचम्पू- Jeevandharachapu was another notable work which was written during the sametime. Taking the cue from Uttarapuraana of Guna Bhadra, the jain poet harichandra has penned this work. It narrates the story of Jeevandhara in eleven lambakas.

चम्पूरामायणम् – Champuramayana of Bhoja is the most popular work among the existing and extant Champu genre of literature. Popularly known as रामायणचम्पू this work closely follows the pattern of वाल्मीकिरामायणम् in its content and division. The abounding in Vaidarbhi style is very attractive and popular on account of its lucid and free flowing style with nicely balanced words which at once creates a The belongs to 9th century.

We do not know real name of अभिनवकालिदास who was supposed to be a court poet of king राजशेखरः who ruled in South India. His भागवतचम्पू has derived inspiration from श्रीमद्-भागवतम्.

अनन्तभट्ट has composed चम्पूभारतम् in 12 Stabakas having derived inspiration from the great epic Mahabharata the veritable source of inspiration. It is written in an

obstruse and pedantic style wherein scholastic profundity scores over the melody and rhyme, the hallmark of Champuramayana.

विरूपाक्षवसन्तोत्सवचम्पू- is a historical Champu compsed by Ahobalasuri who flourished in 14th century. It has a graphic patrayal of the celebrations of the car festival to Lord Virupaksha-Shiva of Hampi.

आनन्दवृदावनचम्पू- is the 15th century celebrated work of Paramananda poetic diction. Divided into 22 divisions called Stabakas the work picturesquely portrays the childhood of Lord Krishna.

15th and 16th centuries produced many biographies in Champu style. Foremost among them was written by Tirumalamba who has graphically portrayed the greatness of Achyutaraaya's regime who ruled Vijayanagara and who was her huaband.

Somanatha the court poet of king Krishnadevaraya has depicted the life रामानुजाचार्य apoet of 16th century has depicted life of आचार्य रामानुज in his रामानजचम्पू. नीलकंठविजयचम्पू of नीलकंठदीक्षित is a noteworthy work of 17th century.

Neelakanthadeekshita was a great Shivite who belonged to the illustrious family of Appayyadeekshita and created with manyworks. His command over Vakrokti (satire) and grammer is admirable, his style is very dignified and scholastic.

विश्वगुणादर्शचम्पू of वेंकटाध्वरी is important work of 20th century. वरदाभ्युदयचम्पू, उत्तरचम्पू, श्रीनिवसचम्पू, वरदराज the presiding diety of Kanchipuram is the subject matter of

Varadabhyudaya Champu. Uttarachampu derives its inspiration from Uttarakanda of Valmiki Ramayana. Shrinivasa Champu vividly portrays the greatness and sport of Lord Shrinivasa the presiding diety of Tirupathi.

The art of Champu is lagging behind even in 20th century which removes the mis conception that we have to merely gloat over the past. 20th century Champu works present wide variety of approaches and both qualitatively and quantitatively represent a massive and impressive contribution to Sanskrit literature.

Five Prominent Champu Kavyas

नलचम्पू of Trivikrama Bhatta, चम्पूरामायणम् of King Bhoja, चंपूभरतम् of Ananata Bhatta. नीलकंठविजयचम्पू of Neela kanta DeekShita, and विश्वगुणादर्शचम्पू of Venkatadhvarin form the five prominent Champus.

१. नलचम्पू-

This is the first available Champu among the galaxy of Champus composed by poet Trivikrama Bhatta for which the vanaparva of Mahabharata is the source. The style of Trivikrama reminds us the style Subandhu and Bana the celebrated prose writers. Shlesha Alankara is the forte of poet and he is known to use different nouns and adverbs in different unusual combinations as he has total mastery over them.

Just as the arrow when released reaches its target. So should the poetic composition reach the hearts of the poetic connoisseurs states Trivikrama.

किं कवेस्तस्य काव्येन किंकांडेन धनुष्मतः ।

परस्य हृदये लगनं न घूर्णयति यच्छिरः ॥

Incapable of poetic talent such immature poets are no better than urchins states Trivikrama-

अप्रगल्भः पदन्यासे जननीरागहेतवः ।

सन्त्येके बहुलालापाः कवयो बालका इव ॥

(पदच्छेदः – जन+नीराग, जननी+ राग)

त्रिविक्रम seems to have got the encomium (Warm praise) as YamunaTrivikrama on account of the following verse-

उदयगिरिगतायां प्राक् प्रभा पांडुतायाम्

अनुसरति निशीथे शृङ्गमस्ताचलस्य ।

जयति किमपि तेजः साम्प्रतं व्योममध्ये

सलिलमिव विभिन्नं जाह्नवं यामुनं च ॥

त्रिविक्रम very reverentially takes the name of Vedavyasa, Baana, whereas Bhoja in his सरस्वतीकंठाभरणम् has remembered Trivikrama with reverence. Nalachampu has been commented by Chandapala, gunavinayagani, naagadeva and others.

Non-the-less Trivikrama wholeheartedly admires the Ramayana with a verse comprising Virodhabhasa Alankara as follows-

सदूषणापि निर्दोषा सुखरापि सुकोमला ।

नमस्तस्मै कृता येन रम्या रमायणी कथा ॥ (नलचम्पू-१-११)

I offer my salutation to the author of Ramayana, though, the work depicts Dushana- (demon by name), though, it narrates the vicious deeds of Khara (demon by name) is flawless and sweet.

२. चम्पूरामायणम् – Having immensely inspired by the Adikavya i.e Ramayana of foremost poet Valmiki, this champu work of Bhoja has emerged. It follows the pattern of Valmikiramayana as each division is known as Kanda. The Champu is bound with Vaidarbhi style and has Prasada guna – a pleasing quality. The most important commentaters on this Champu are Narayana,

Ramachandra, Kameshvara, Manadeva and Ghanashyama. Bhoja seems to have written this work upto Sundara Kanda from Bala Kanda.

The command of the poet over alliteration could be noticed in the 21st verse of Ayodhya Kanda-

नैवाभवस्त्वमिह शीलवतीषु गण्या

नैवाभजत्-पितृमतां गणनां स रामः ।

नैवापम्-आत्मजसुखम्-अहमपि-अनार्ये

नैवापम् अम्बु भरतेन न मे प्रदेयम् ॥

As Sita grew more and more curious about the forest, having left the capital raghava kings, the royal glory of the demon Ravana became more and more desirous of departing from Lanka.

This Champu work attributed Bhoja to stand on par with Mahakavis like Kalidasa, Bana, and others.

३. चम्पूभारतम् –is inspiration of great epic Mahabharata authored by Bhagavan Vedavyasa, who also the author of 18 Purana-epics.

The story of Mahabharata is delineated in 12 stobakas 1041 verses and more than 200 prose passages in this work in dignified and majestic style. The language of the poet is terse couple with strange and unusual imaginations which could be seen in the very first verse of the third stobaka-

पृथिव्यवाचाऽथ पृथातनूजो हरिं पुरोधाय समं बलौघैः।

परस्परस्नेहमवैष मातुं प्रस्थं ययौ खांडवशब्दपूर्वम् ॥

The lulling alliteration could be visualized on the letter ‘णि’ in the following verse wherein, the agitated antelopes are gazing in different directions of the river Yamuna in spite, when the king is about to release his shaft on them-

क्षोणीपतौ मदकलं प्रतिकृष्णसारं

तूणीमुखे पतितपाणिनखाङ्कुरेस्मिन् ।

एणीकृतानि तरलैर्यमनाजलानां

वेणीमिवाक्षिवलनैर्विपिने वितेनुः ॥

The following prose and verse narrating the spring season is very catchy with nicely balanced words-

अथ कदाचिदखिल हरिदन्तरनिरन्तर-----

केसरकुसुमकेसरशिखरभासुरधूलिधूसरितदिशः।

किं शुक्रस्य वदने रुचिरत्वं किंशुक्रस्य हृदयेऽपि वशित्वं

किंशुक्रस्य कुसुमेषु नदन्ति शंसितस्य मधुपौलिरितीव ॥

and so on.

४. नीलकंठविजयचम्पू is in 5 आश्वास-Ashvasa describes the popular mythological story of churning milky ocean. Dikshita is an adept in the usage of वक्रोक्तिः (satire) and hence the statement 'नीलकंठस्य वक्रोक्तिः सा मुग्धेन्दुकलानिभा' is very popular. Infact, the poet commences the Champu with his characteristic Vakrokti वन्दे वाञ्छितलाभाय कर्म तन्न कथ्यते ।

किं दम्पतिमिति ब्रूयाम् उताहो दम्पती इति ॥

The verse discloses the grand synthesis behind all men and women through the conception of Ardhanarishvara. The poet reveals the dilemma that how should I putforth Karmapada the objective word, because, If I say Dampti, according to grammar itswrong. If I say Dampatee using dual number, as per the grammar its right, but, Shiva nad Parvathi both have one form of Ardhanarihvara.

Neelakantha Dikshita was an adept in व्याकरणम् पूर्वमीमांसा, उत्तरमीमांसा, coupled with his unparalleled devotion towards Lord Shiva as could be gleaned here-

वाचं व्याकुरुते चिरन्तनगिरं मीमांसते चोभयं

पान्थः काव्यपथेषु पादकमले पुरारेरिति।

ममेतत् कथयिष्यतीति रचितं काव्यं मया तत्पुनः

तावद् वक्ष्यति वा न वा तदुपरि न्यस्तः समस्तो भरः ॥

नीलकंठदीकक्षित carved niche for himself by composing different works on Lord Shiva in different genres like

शिवलीलार्णवः, गङ्गावतरणम् शिवतत्त्वरहस्यम्, शिवोत्कर्षमंजरी and so on, wherein, the common factor is his unflinching devotion towards Shiva.

५. विश्वगुणादर्शचम्पू

This work of poet Venkatadhvarin is novel from point of view of its subject matter as well as delineation . The geographical regions of the country have been graphically portrayed here. The cultural ethos of country from Badrinatha Dham to down south Kanchi is nicely depicted here. Couple of Gandharvas like Krushanu and Vishvavasu are globe travellers who perceive the happenings of the world through their aerial survey and take negative as well as positive stand respectively in all the 53 descriptions.

विश्वावलोकनस्पृहया कदाचित् विमानमारुह्य समानवेषम् ।

कृशानुविश्वावसुनामधेयं गन्धर्वयुग्मं गगने चचार ॥

The champu is form of narration, reflects the social cultural and religious ethos of the country belonging to 17th century.

The following verse may be cited from the point of view of nicely balanced works-

कल्याणोल्लससीमा कलयतु कुशलं कालमेघाभिरामा

काचित् साकेतधामा भवनगहनगतिक्लान्तहारिप्रणामा ।

सौन्दर्यहीणकामा धृतजनकुसुमा सादरापाङ्गदामा

दिक्षु प्रख्यातभूमा दिविपदभिनुता देवता रामनामा ॥

There is no divisions like Stabaka or Kaanda here, but each description is a division by itself. Excepting the grand narration of river Kaveri in prose this Champu, poetry (Padyas) outshines the prose here. Though, there is no succession of events, it still has a glamour of its own. Though, Venkataadhvari is credited with other Champus like Hastagirichampu, varadaabhyudaya champu, Uttara ramayanachampu it is Vishvagunaadarsha champu which has firmly established Venkataadhvari as a writer of eminence and erudition.

श्रीनीलकण्ठ-दीक्षितेन विरचितस्य श्रीनीलकण्ठ- विजय चम्पू-काव्यस्य प्रथमाश्वास-सङ्ग्रहः

वन्दे वाञ्छितलाभाय कर्म किं तन्न कथ्यते ।
किं दम्पतिमिति ब्रूयामुताहो दम्पती इति ॥१॥

दृष्ट्वा कौस्तुभमप्सरोगणमपि प्रक्रान्तवादा मिथो
ग्रीर्वाणाः कति वा न सन्ति भुवने भारा दिवः केवलम् ।
निष्क्रान्ते गरले द्रुते सुरगणे निश्चेष्टिते विष्टपे
मा भैष्टेति गिराविरास धुरि यो देवस्तमेव स्तुमः ॥ २ ॥

देवानामपि दैवतं गुरुमपि प्राचां गुरूणामिह
श्रीमन्तं मदनान्तकं कथमपि स्तोतुं कृतो निश्चयः ।
तेन त्वां त्वरयामि भारति बलात्कृष्टापि दुष्टे पथि
प्रासेनोपहतापि जातु कुपिता मा स्म प्रसादं त्यजः ॥ ३ ॥

अष्टात्रिंशदुपस्कृतसप्तशताधिकचतुःसहस्रेषु ।
कलिवर्षेषु गतेषु ग्रथितः किल नीलकण्ठविजयोऽयम् ॥४॥

१. अस्ति किल समस्त-सुरासुर-स्तोम-वन्दित-चरणारविन्दस्य
भगवतो महेन्द्रस्य स्थानम्। आस्थानम् अमृतान्धसाम्,
आयतनम् आश्चर्याणाम्, आकरो रत्नानाम्, अवधिः
वैषयिकानन्दस्य, किमपरम् अगोचरे गिराममरावती नाम
नगरी। तत्र च पुनः अभिलषित-मणि-कनक-भूषणाम्बर-
सन्दायिषु मन्दारादि-शाखिषु न किञ्चिदस्ति क्रेतव्यं विक्रेतव्यं
चेति सञ्ज्ञामात्र-शरण्याः पण्यवीथिकाः।

२. अस्ति च तामधिवसन्, वसन्त इव ऋतूनां वासुकिरिव
फणाभूतां, चन्दन इव वृक्षाणां, चन्द्रमा इव ऋक्षाणां, राजा
सुपर्वणां, राजा त्रिविष्टपस्य, राजा त्रयाणां जगतां, राजा
विध्यण्डमण्डलस्य, कर्ता शताश्वमेधानां, संहर्ता वृत्रासुरस्य,

चन्द्रचूड-चरणारविन्द-परिचरणानन्द-साम्राज्य-धुरन्धरः

पुरन्दरो नाम ।

किं बहुना –

लब्धुं तत्पदमूर्जितं शतमखी तस्यैव नालं भवेत्

द्रष्टुं तद्व्यपिताजनं दशशती तस्यैव नालं दृशाम् ।

वक्तुं तत्पुर-भोग-भाग्यमखिलं तस्यैव नालं गुरुः

मच्चेतो-गतमद्भुतं कथयितुं नालं ममैवोक्तयः ॥ ५ ॥

३. स कदाचित् अस्वप्नोऽपि आचार इति बोधितः प्रातः
अमरवैतालिकैः, आलोक्य निर्मलं पौलोमीकपोलदर्पणम्,
अभ्यर्च्य कामधेनुम्, अधःपरिवर्तमान-विकर्तन-बिम्ब-
निरगळदूर्ध्व-मुख-संसर्गात् उष्णीकृताम् आन्तरन्तः, उपर्युपरि
शीतलां, भूतलासंस्पर्शोऽपि पुराण-पुरुष-चरणारविन्द-
सम्बन्धादेव भुवनपावनीम् अमरधुनीम् आसाद्य निर्वर्तित-
नियमाभिषेचनः, सिद्धचारण-गन्धर्व-सेविते सैकते तस्याः
दहराकाश-परिपूजित-दिव्यलिङ्गाकृति प्रतिष्ठाप्य चिन्तामणिमयं
किमपि पारमेश्वरं लिङ्गम्, अनुसन्धाय भगवन्तं मदनान्तकम्,
अभिषिच्य दिव्यापगासलिलैः, अनुलिप्य हरिचन्दनेन,
धूपदीपनैवेद्यादिकं समर्प्य, प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिपत्य, प्रसाद्य
पञ्चभिः प्रसूनाञ्जलिभिः, स्तुत्वा श्रुतिशिरोभिः, परिसमाप्य पूजां,
स्मृत्वा चिरन्तनम् आत्मनि, सङ्कुल-चलित-सेनासङ्घ-
सङ्कटोन्मुक्त-सिंहनाद-धारापथे निर्जगाम तारापथे ।

मञ्जरिर्नटनार्भटीमुखरितैः स्वर्वरिवामभ्रुवां

मन्दस्निग्धरवैश्च किन्नरकरव्यापारितैर्मर्दलैः ।

श्लाघाश्लोकशतैश्च चारणगणप्रोद्गीयमानैस्तदा

नादब्रह्ममयीव तत्र रुरुचे नासीरसीमा हरेः ॥ ६ ॥

४. गच्छन्नेव स नभसि, भसितावकुण्ठित-सर्वाङ्ग-सङ्ग-लब्ध-
परभाग-भासुराभिः अभिव्याप्य हृदयम्, अधिकतया
बहिर्निर्गमिष्यतः कोपानलस्य ज्वालाभिरिव पाटलाभिः
जटाभिः अभिभवन्तमिव तटित्वन्तम् अभिनवं शारदाम्भोदम्,
आपतन्तमग्रत एव निरर्गलम् अभिमन्त्र्य मुक्तमिव पाशुपतं
शरम् अनतिलङ्घनीय-तेजसं दुर्वाससं नाम तापसम् अद्राक्षीत् ।

जानन्नपि तम् अनतिक्रमणीय-तेजसं दुर्वाससं, जानन्नपि
जगदेव निखिलम् अपलपितुम्, अन्यथयितुं च नैपुण्यं
ब्राह्मणस्य, त्रिभुवनाधिपत्य-मदान्धीकृत-लोचनो धीमानपि
सहस्रलोचनो न तं प्रत्यवरुरोह, न तरामुपचचार गिरा, न
तमां च प्रणनाम । अपि च न केवलं तम् अवजज्ञे, अपि
तु पुनः असम्भावितेनापि तेन वितीर्यमाणाम् आदाय
सावज्ञमेकेन पाणिना मालिकां, पश्यत एव महर्षेः, अनुपनीय
मुकुट-तटीम् अनाघ्राय च अन्ततः स्कन्ध एव सिन्धुरस्य
निवेशयामास । निवेशितमात्रा च सा निसर्ग-निरवग्रहेण
वेतण्डेन शुण्डया आकृष्य निष्पिपिषे ।

पश्यन् पदाग्रमृदितां महता गजेन
मालां प्रसादपरिपाकमयीं मृडान्याः ।
हस्तेन हस्तमभिहत्य स नित्यकोपः
कोपारुणं मुनिरधारयदक्षिकोणम् ॥७॥
वीरभद्र इव क्रुद्धे वीरमाहेश्वरे मुनौ ।
इतिकर्तव्यतामूढम् इन्द्रमैक्षन्त देवताः ॥८॥
तदनु च -
यावत्सान्त्वयितुं तदन्तिकभुवं धावन्ति मन्दीभव-
त्काकु-व्याकुल-गद्गद-स्तुति-वचो-गुम्फा निलिम्पाः स्वयम् ।
तावद् देवपतिं शशाप कुटिल-क्रूर-भ्रमत्तारक-
भूभङ्ग-व्यतिषङ्ग-दत्त-भुवनातङ्को मुनिः शाङ्करः ॥९॥
येयं त्रैलोक्यराज्यश्रीः त्वदालम्बेन चेष्टते ।
सैवाद्य त्वदमित्राणां वशमापद्यतामिति ॥१०॥
आलम्ब्य दैन्यमसकृत्पदयोर्निपत्य
संप्रार्थितो मघवता स्तुवता ततोऽयम् ।
शापान्तमाह कथयन्निव लोकरीत्या
गोविन्द एव कुशलानि करिष्यतीति ॥११॥
५. तदनु यथागतं गते दुर्वाससि, तावता वैभवेन
विनिर्गतोऽप्यतर्कितोपनत-तदीय-शाप-समुत्सारितोत्साहः,
समग्रेण मण्डलेन निर्जिहानो राका-शशाङ्क इव राहुमुखे
पतितः सुरपतिः । अभितः प्रसार्यमाण-रोष-विषाद-मन्दाक्ष-

शबळ-कटाक्ष-सहस्र-नियमित-व्यापारम्, अमुखर-मुरजम्,
 अनाहत-पटहम्, अक्कणित-वीणादि-वादित्रम्, अवसन्न-किन्नरी-
 गानम्, अप्रवृत्त-रम्भादि-नृत्त-संरम्भम्, अवसित-वैताळिक-
 लोक-कोलाहलम्, अस्तङ्गत-अन्योन्यसङ्कथम्, मूकमिव,
 बधिरमिव, मुग्धमिव, प्रसुप्तमिव, विकलमिव, शून्यमिव,
 विन्यस्तमिव चित्रफलके, निखिलमपि विबुध-बलम् आकर्षन्नेव
 केवलम्, आगत्य पुनर्नगरम्, आवेद्य वृत्तमिमं गुरवे वृत्तान्तम्,
 अन्तःपुरं प्रविश्य, दुरन्त-चिन्तानुबन्ध-नियन्त्रितः शयनागारे एव
 जजागार तां रजनीम् ।

६. अथ तदानीमेव गूढ-निहित-चार-निवेदित-तापस-शाप-
 वृत्तान्त-समाकर्णन-लब्धान्तरेण मन्त्रिणा भार्गवेण समादिष्टः,
 हृष्टाश्च ते दैत्याः चिर-निरीक्षित-रन्ध्र-लाभेन, दर्शयिष्यन्तो दृढ-
 परिचितानि समर-कौशलानि, सफलयिष्यन्तः साधितानि
 महास्त्राणि, समुल्लिखन्तो वैर-निर्यातन-प्रकारान्, अपनेष्यन्तः
 चिरनिरूढम् अपयशोमालिन्यं, अभिनन्दन्तो दुर्वाससं,
 आवेदयन्तः परस्परम् अभ्यग्रदृष्टानि शुभ-निमित्तानि,
 विवृण्वन्तो वीरवादान् विभजन्तः प्रति सैन्यानि सैनिकानाम्,
 अवरुन्धन्तः चारजनसञ्चारम्, आसूचयन्तो गन्तव्यपदम्
 आप्तवर्गेषु केवलम्, आदिशन्तश्च घण्टापनयनम्
 अनेकपानाम्, अङ्गदा-सङ्घट्टनम् अश्वोरसानाम्, अनुच्छ्रयणं
 ध्वजानाम्, अवादनं वादित्राणाम्, अक्ष्वेलनं च योधानाम्,
 अभिवन्द्य पुरोधसम्, अनुमान्य योधमुख्यान्, आमन्त्र्य
 गुरुजनम्, अनुज्ञाप्य मौहूर्तिकान्, सिद्धा युद्धाय अभवन् ।

७. अथ भावयन्तः प्राचीनान् महासुरान्, पठन्तश्च तेषामेव
 वेदापहरण-वसुधा-निमज्जनादीनि प्रचण्डानि चरित-
 मङ्गलानि, प्रस्थापयन् दानवाः, कतिचिदति-चिरोपरुद्ध-कण्डूल-
 दोर्मण्डलतया काल-विपाक-पचेलिमया शक्तिमत्तया च,
 पर्यवसाययितुमिव भूधरान् अङ्गुलिस्फोटेन, परिक्षेप्तुमिव
 मुखमारुतेन सप्त सागरान्, उन्मूलयितुमिव समूलमेव
 पातालम्, उत्क्षेप्तुमिव दूरमन्तरिक्षं, व्यत्यासयितुमिव

विध्यण्डमण्डलं, निर्वापयितुमिव चन्द्रार्कदीपिकां, दग्धुमिव
दहनमपि, भङ्क्तुमिव प्रभञ्जनमपि, बद्धुमिव पाशिनमपि,
हन्तुमिव दुर्दान्तम् अन्तकमपि, गगन एव नित्यनिवासेन
कदापि अनागतां मन्दाकिनीं संभावयितुमापतता पत्येव
वाहिनीनां महत्या सेनया साकमागत्य शाखानगरममरावत्याः
युगपत् आहन्यमान-पटहादि-बहुविध-वाद्य-निर्घोष-पोषित-
करिलोक-बृंहितोपबृंहित-भटकोटि-सिंहनाद-कोलाहलेन
बोधयामासुः अनाशङ्कित-परिभवातङ्क-सुखशयितान्
अमृताशनान् ।

संरुन्धन्ति द्विषन्तो नगरमिति समायान्ति रुष्टाः पथीति
प्राकारान्तः प्रविष्टा इति चलति रणो दारुणः सम्प्रतीति ।
जीवग्राहं गृहीतः सुरपतिरिति च स्वैरमज्ञातमूलाः
सङ्घे सङ्घे प्रजानां नवनवमभवन् भिन्नभिन्नाः प्रवादाः ॥१२॥
भीमं भीमेन तस्याथ सैन्यं सैन्येन विद्विषाम् ।
समगच्छत कल्पान्ते सागरेणेव सागरः ॥१३॥

८. तदनु शुनासीर एव स्वनासीरम् उपेयुषि, चिरभुक्त-स्वामि-ऋण-
आनृण्य-सम्पादनावसर-लाभ-सम्भावितोत्साहतया तृणीकृत्य
जीवितानि, विधूय समरभयम्, शस्त्रास्त्रमण्डलैः प्रवर्तयन्तो
रक्तवाहिनीः, परितोषयन्तः कटपूतनाः लिम्पन्तः शरीराणि
रक्त-धाराभिः, आवेष्टयन्तः करेषु आन्त्रमालिकाः, परिक्रामन्तो
मुण्डमण्डलेषु, परिस्खलन्तः कबन्धेषु, अपश्यन्तः पुत्रानपि रणे
हतान्, अतृप्यन्तो यूथंयूथमपि निपात्य प्रतिभटान्, अप्रतिभटाः
विबुधभटाः साफल्यम् अनैषुः अक्षिसाहस्रम् अमरपतेः। ततः
शतमन्युः प्रतीक्षमाणोऽपि जयश्रियम्, तापस-शाप-विपाकम्
आकस्मिकं चेतसि परिशङ्कमानः, प्रहितोऽपि सेनामुखे पवनः
पदे पदे, यदा आवेद्यम् आवेदयितुम् आववृते, तदेव तस्य
प्रतिकूल-पवन-लक्षणं दुर्निमित्तं परिणमे। असंसत च करात्
अस्य दम्भोलिः तदपि आयुध-विसंसनम् अशनिपतनं च इति
द्वेधा बभूव दुश्शकुनम्।

९. तदा वासवः स्वयम् एवम् आलोचयामास "अहो, दुर्वाससो ब्राह्मण्यम्, अहो, निगमागम-प्रामाण्यम्, अहो, पाशुपतेषु माहात्म्यम्, अहो, दुर्निमित्तेषु याथार्थ्यम्, अहो, कर्म-परिणतेः प्राबल्यम्, अहो, देहिषु श्रियश्चाञ्जल्यम्, अहो, पुरुषाकारस्य वैफल्यम्, अहो, परमेष्ठिनः कौशल्यम्, आहवो नाम कियानयम्, असुरा नाम कियन्त एते, कीदृशाः पलायन्ते? कीदृशाः पराक्रमन्ते? किं बन्धुभिः? किं सचिवैः? किं बलेन? किं धनेन? किमनेन दम्भोळिना? किम् अन्ततोऽपि मया? कथं दृश्याः दाराः? कथं दृश्याः पौराः? किम् इतो निहतेन जीवितेन? किं करिष्यति विपरीतो विधिः इतोऽपि? न चिकीर्षामि सौवर्गमाधिपत्यम्? न जिहीर्षामि दानवानाम् औद्धत्यम्? यावदीदृशोऽहं न कस्यचित् दृष्टिगोचरे पतेयं तावत् अस्मिन्नेव समरे तनुं त्यजामि इति सन्नह्य पुरश्चरन् शचीपतिः अश्रुणोत् अन्तरिक्षगां वाणीम् -

अहो ते शक धीमान्द्यम् - अग्रे भाव्यं किलान्यथा ।

अन्तर्धीहि रणादस्मात् अन्तर्धीहि च मद्भिरम् ॥१४॥

इत्याकाशगिरा शक्रो मत्या च क्रूरया स्वया ।

यावद्भुलायते तावदागत्याबोधयद्गुरुः ॥१५॥

१०. हन्त ! कथम् एतत् अमरपते, धीमतोऽपि ते दुर्व्यवसितम्। अविदितं न ते वेदितव्यम्। अवशेषितं वा गुरूणाम् उपासनम्। किं न जानासि भवितव्यताम्? किं वा अभिमन्यसे जयश्रियो नैयत्यम्? ननु श्रूयते हि पुराणेषु भवता। अन्धकेन किल इदम् अधिष्ठितं त्रैलोक्यम्। विध्यण्डानि कियन्ति जितानि तारकेण। तदलम्। अनुस्मर शापान्तवचनम् अत्याश्रमस्य मुनेः। भवेयुरपि कदाचित् अन्यथा भाषितानि महेश्वरस्य। न तु जातु माहेश्वराणाम्। यत् तव पुरोदितं "गोविन्द एव कुशलानि करिष्यतीत" महर्षिणा। तदनूदितम् अग्रे भवितव्यम् अन्यथा इत्यधुना परमेष्ठिना। तदेहि कञ्चित् कालम् अन्तर्हिता एव क्वचिदावसाम इत्यनुशिष्य, शिष्यम् अन्तर्धाप्य स्वयोगमायया तिरोदधे स्वयमपि देशिको देवतानाम्।

विद्राणे वरुणे गते हुतवहे वैवस्वते मूर्च्छिते
सद्यो लोचनगोचरादपगते संक्रन्दनस्यन्दने ।
संवर्तव्यतिषक्तसप्तजलधिस्रोतः प्रभूतध्वनि
स्फारः कोऽपि बभूव दानवबले हर्षाट्टहासध्वनिः ॥१६॥

चकित-पलायित-स्खलित-मूर्च्छित-निष्पतित
क्षत-विबुधानुधावन-निषेधि-महारथिकम् ।
विजहि जहीहि पाहि निगृहाण गृहाण
हरेत्युपचितनादमेदुरमवर्तत दैत्यबलम् ॥१७॥

शस्त्राशस्त्रिक्षतपतितसुतालोकशोकावलुप्त
प्राणस्त्रैणव्रजमशरणध्वस्तलुप्तापणान्तम् ।
धावद्देवप्रवरसमरोदन्तयाथार्थबोध
भ्राम्यत्पौरं नगरमभवज्जर्जरं निर्जराणाम् ॥१८॥

११. ततो मुहूर्तादेव मूर्ता इव कोपानल-विस्फुलिङ्गा मुनेः
बलिमुखा शतमखाद्विषः पराक्रमेण महता परिक्रामन्तः
तिरोहिते मरुत्वति द्रागेव रणमूर्धनि पलायित इति द्यमीत
इति प्रविष्टोऽमरावतीमिति च तादात्विकैः प्रवादभेदैः तत्त्वम्
अनवबुध्यमाना अपि, अपहृत-सर्वस्व-दीन-जनाक्रोश-
जयाशीर्वचोमुखरम्, आकस्मिकपतत्-अशनिनिर्घोष-निर्वर्तित-
लोहयन्त्र-निनाद-मङ्गलम्, अभितः पतत्-उल्का-सहस्र-
दीपमाला-परिष्कृतम् अनुप्रविश्य नगरम्, अभिवन्द्य पुरोधसं
भार्गवम्, अपक्रान्त-हर्यक्ष-मेरुगुहा-सधर्मा सुधर्मा
अध्यासाञ्चक्रिरे दैत्यदानवाः ।

१२. आसीनाः क्षणम् अमरसभान्तरे परिष्वज्यमानाः परस्परं,
प्रशस्यमाना वन्दिमागधैः, अभिनन्द्यमानाः कुलवृद्धैः,
अनुगृह्यमाणा भार्गवेण, निष्क्रम्य ततो बहिः अचिर-
परिगृहीत-विजयेन्दिरा-परिरम्भ-संभृत-कुच-कुम्भ-कुङ्कुम-
क्षोदैरिव सेनारजोभिः अभिरञ्जिताः, निरङ्कुश-चक्रम्यमाण-

विश्रृङ्खल-दैत्य-सङ्घ-बाहुबलोन्मुक्त-हाहारवम्, आलक्ष्य
सर्वतो नगरम्, उल्लोल-जलधि-कल्लोल-हल्लोल-
शमनशीलया वेलयेव तनीयस्या विरमतेति कयाचित् एव
आज्ञापयामासुः ।

१३. चिरलब्ध-सुस्थमिव पर्यवस्थाप्य नगरं, क्षणात् आघोषयामासुः
आस्कन्दनोपरम-जयकाहलीम् । आदिदिशुः
दिक्पालपदेष्वसुरान् । स्वयम् अनतिक्रामन्तो धर्मम्
औशनसम्, अनुल्लङ्घ्यमाना बलेः शासनम्, अनुवर्तमाना
हिरण्याक्ष-दर्शितां सरणिम् अवलुम्पन्तो वैदिकं पन्थानम्,
अप्रमत्ताः स्वं स्वम् अधिकारम् अनुपालयांचक्रिरे ।
देवद्विषश्चिरतरं निरयेषु मग्नान्
उत्तार्य दैवतपदेषु निवेशयन्तः ।
रक्षोघ्नमन्त्रकुशलाञ्छतशो महर्षीन्
प्रत्यक्षिपन्नरकवेश्मसु दैत्यदूताः ॥१९॥
ब्रह्मर्षयोऽपि दनुजेन्द्रसभां प्रविष्टा
मन्त्राक्षराणि मघवादिपदाङ्कितानि ।
ऊहेन दानवपदान्युपवेशयन्तो
हर्षाय पेटुरसुरेन्द्रपुरोहितानाम् ॥२०॥

विद्वांसः प्रथमेऽभवन्विवसनाः सौत्रान्तिकाः साधवो
मुख्या माध्यमिकास्तिलोकगुरवश्चार्वाकतन्त्रे स्थिताः ।
पाषण्डा निगमागमव्यसनिनः कालः कलिः शाश्वतो
दैत्ये शासति देवराज्यमजनि त्रैलोक्यमित्थं तदा ॥ २१ ॥

१४. भूमुखम् अपक्रान्तश्च तदा शचीपतिः, अभिगम्य सह सर्वैः
सुपर्वभिः अखिलभुवनसुन्दरम् मन्दरं शैलमनुज्ञया बृहस्पतेः
अन्तर्हित एव कतिचिदतिवाहयामास वर्षगणान् ।
(इति श्रीमद्भरद्वाज-कुल-जलधि-कौस्तुभ-श्रीकण्ठ-मत-
प्रतिष्ठापनाचार्य-चतुरधिक-शत-प्रबन्ध-निर्वाहक-श्रीमन्महा-व्रत-
याजि श्रीमदप्पय्य-दीक्षित-सोदर्य-श्रीमदाञ्जान्दीक्षितपौत्रेण,
नारायणदीक्षितात्मजेन, श्रीभूमिदेवी-गर्भसम्भवेन

ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತೇನ ವಿರಚಿತೇ ಶ್ರೀನೀಲಕಂಠವಿಜಯೇ ಚಮ್ಪುಕಾವ್ಯೇ
ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸ-ಸಂಘ್ರಹಃ)

ದ್ವಿತೀಯ ಆಶ್ವಾಸ:

ತತಃ ಶತಮಖಾದಯೋ ಯುಧಿ ವಿರೋಧಿಭಿರ್ನಿರ್ಜಿತಾಃ
ಶ್ರಿಯಂ ಪುನರಭಿಷವಃ ಕ್ರತುಭುಜೋ ಭುಜೋಪಾರ್ಜಿತಾಮ್ ।
ವಿಚಿತ್ರಮಣಿಸುಂದರಂ ವಿಪುಲಕಂದರಂ ಮಂದರಂ
ಸಮೇತಂ ತಪಸಾನಯತ್ರಿಮಿಷವತ್ಸಹಸ್ರಂ ಸಮಾಃ ॥೧॥
(ಸಮಾಪ್ತೋಽಯಂ ಸಂಘ್ರಹೀತೋ
ಭಾಗಃನೀಲಕಂಠವಿಜಯಚಮ್ಪುಮಹಾಕಾವ್ಯಸ್ಯ)

ಕನ್ನಡಾನುವಾದ

ಈ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃವಾದ ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತರು ಈ ರೀತಿ
ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೧-ನಾನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು
ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಕರ್ಮವನ್ನು
ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕು.
ಹಾಗಾದರೆ ಏನೆನ್ನಲಿ? “ದಂಪತಿಮ್” ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ
ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ದೋಷನಿವಾರಣೆಗೆ “ದಂಪತೀ” ಎಂದು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು.
ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸರಿಯಾಗುವುದು? ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಆದಿ
ದಂಪತಿಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರರು ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ
ದಂಪತೀ ಎಂಬ ದ್ವಿವಚನ ಪ್ರಯೋಗವು ನನಗೆ ಹಿಡಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ-ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಕವಿ ನೀಲಕಂಠ ದೀಕ್ಷಿತನು ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ
ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ದಂಪತಿಂ=
ದಂಪತಿಯನ್ನು ಎಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ದಂಪತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ
ದ್ವಿವಚನದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲಿ “ದಂಪತೀ” ಎಂದು
ರೂಪವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ನನಗೇಕೋ ಅರ್ಧನಾರೀಶ್ವರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ
ಒಂದೇ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಪಾರ್ವತಿಯರನ್ನು ದ್ವಿವಚನದೊಂದಿಗೆ ಕರೆಯುವ
ಮನಸ್ಸೇ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಗೆ
ಹೇಳಲಿ? ಎಂದು ಕವಿಯು ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೨-ಕವಿಯು ತಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಈ ರೀತಿಯ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಮುದ್ರಮಥನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಎದ್ದು ಬಂದ ಕೌಸ್ತುಭ ಮಣಿಯನ್ನೂ, ಅಪ್ಸರೆಯರ ಸಮೂಹವನ್ನೂ ಕಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆದು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ನಾ ಮುಂದು ತಾ ಮುಂದು ಎನ್ನುತ್ತಾ ಪರಸ್ಪರ ವಾದ ವಿವಾದಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಈ ರೀತಿ ಅಲ್ಪಸುಖ ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ ತಾವೇ ಕಿತ್ತಾಡುವ ದೇವತೆಗಳು ಈ ಭೂಮಿಗೂ, ಆ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೂ ಭಾರವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ಅದೇ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹಾಲಾಹಲವಿಷವು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಮೂರ್ಛಿತರಾದಾಗ, ಎಲೈ, ದೇವತೆಗಳೇ, ಹೆದರಬೇಡಿ, ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಭಯ ನೀಡುತ್ತಾ ಮಂದರ ಪರ್ವತದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟನಾದ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಹಿರಿಯ ದೇವನಾದ ಆ ಶಂಕರನನ್ನೇ ನಾವು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೩-ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತಾನು ಶ್ರೀಶಂಕರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಶಿವನು ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾದ ದೇವನು. ಬ್ರಹ್ಮ-ಸೂರ್ಯರೇ ಮೊದಲಾದ ಹಿರಿಯ ಎಲ್ಲ ಗುರುಗಳಿಗೂ ಗುರುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಣಿಮಾ ಮೊದಲಾದ ಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನೂ ಆಗಿರುವನು. ಮನ್ಮಥನನ್ನೇ ಗೆದ್ದ ಈ ಶಿವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಲೈ, ಸರಸ್ವತಿ ದೇವಿಯೇ! ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ನನಗರಿವಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನನ್ನು ವಿಕಟಾಕ್ಷರಬಂಧ-ಪಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮೊದಲಾದ ದುಷ್ಟಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಳೆದರೂ, ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ನಿನಗೆ ನೋವಾದರೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಡಬೇಡ.

ವಿವರಣೆ- ಅಣಿಮಾ ಮಹಿಮಾ ಚೈವ ಲಘಿಮಾ ಗರಿಮಾ ತಥಾ |

ಪ್ರಾಪ್ತಪ್ರಾಕಾಮ್ಯಮೀಶಿತ್ವಂ ವಶಿತ್ವಂ ಚಾಷ್ಟಭೂತಯಃ || ಇತ್ಯಮರಃ ||

ಶ್ಲೋಕ-೪-ಕವಿ ನೀಲಕಂಠ ದೀಕ್ಷಿತನು ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಯಾವ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬರೆದನೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಲಿಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿ ನಾಲ್ಕುಸಾವಿರದ ಏಳುನೂರ ಮೂವತ್ತೆಂಟು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ನೀಲಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪೂ ಎಂಬ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ವಿವರಣೆ-ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ 2025 ರ ಈ ವರ್ಷದ ತನಕ ಕಲಿಯುಗವು ಆರಂಭವಾಗಿ 5126 ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಿವೆ. ಈ ಕವಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಲಿಯುಗವು

ಆರಂಭವಾಗಿ 4738 ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಿದ್ದವು ಎಂದರೆ 5126-4738=388. ಇಂದಿಗೆ 388 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನು ರಚಿಸಿದನು. 2025-388=1637. ಅಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ 1637ರಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪೌರಾಣಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ಕಾವ್ಯದ ರಚನೆಯಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆ ನಂತರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಬ್ರಿಟೀಷರು ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಾಳು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೧- ದೇವತೆಗಳ ರಾಜನಾದ ಮಹೇಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗವು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಸ್ಥಾನವೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ಮಾತಿನಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದ ಈ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಅಮರಾವತೀ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ದೇವತೆಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನ. ಆಶ್ವರ್ಯಗಳ ಆಲಯ. ಎಲ್ಲ ಮುತ್ತುರತ್ನಗಳ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನ. ವಿಷಯಸುಖೋಪಭೋಗಗಳ ಅಂತಿಮ ಗಡಿ. ಅಲ್ಲಿ ಮಂದಾರಾದಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಯಸಿದ ಮಣಿ, ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳು, ವಸ್ತ್ರ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಆ ನಗರದ ಅಂಗಡಿ ಬೀದಿಗಳು ಕೇವಲ ನೆಪಮಾತ್ರ. ಅಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಲೀ ಮಾರುವ ವಸ್ತುಗಳಾಗಲೀ ಏನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೨- ಇಂತಹ ಅಮರಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಂದರನೆಂಬ ಇಂದ್ರನು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಇವನು ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ವಸಂತನಂತೆಯೂ, ಸರ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸುಕಿಯಂತೆಯೂ, ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧದಮರದಂತೆಯೂ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಂತೆಯೂ, ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಒಡೆಯನೂ, ಸ್ವರ್ಗದ ಅಧಿಪತಿಯೂ, ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಸ್ವಾಮಿಯೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ನಾಯಕನೂ, ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದವನೂ, ವೃತ್ರಾಸುರನ ಸಂಹಾರಕನೂ, ಶಿವನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳ ಸೇವೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತವನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಮತ್ತೇನನ್ನು ಹೇಳಲು ಶಕ್ಯವಿದೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೫- ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಇಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಆ ಇಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅವನೇ ಮಾಡಿರುವ ನೂರು ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳು ಸಾಲವು (ಕಡಿಮೆಯೇ). ಇಂದ್ರನ ಪ್ರಿಯತಮೆಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಅವನ ಸಹಸ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಸಾಲವು. ಅವನ ಅಮರಾವತಿಯಲ್ಲಿನ ಭೋಗ-ಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಅವನ ಗುರುವಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅದ್ಭುತವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ನನ್ನ ಮಾತುಗಳಿಗೇ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೩-ಒಮ್ಮೆ ಸ್ವಪ್ನವೇ ಇಲ್ಲದ ದೇವತೆಯಾದ ಈ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಆಚಾರದ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಹೊಗಳುಭಟರು ಬಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದರು. ಆಗ ಪುರಂದರನು ಮೇಲೆದ್ದು ಶಚೀದೇವಿಯ ನುಣುಪಾದ ಕಪೋಲಗಳೆಂಬ ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಕಾಮಧೇನುವನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದನು. ದೇವತೆಗಳ ನದಿಯಾದ ಗಂಗೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದನು. ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲ್ಮುಖವಾದ ಕಿರಣಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಆ ಗಂಗಾ ನದಿಯ ನೀರು ಒಳಗೊಳಗೆ ಹದವಾಗಿ ಬಿಸಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಂಪಾಗಿತ್ತು. ಭೂಮಿಯ ಸ್ಪರ್ಶವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪುರಾಣಪುರುಷನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಪಾದಕಮಲಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವ ದೇವನದಿ ಅದು. ಆ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನು ಮಿಂದನು (ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದನು). ಗಂಗೆಯ ದಡದಲ್ಲಿರುವ ಮರಳರಾಶಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಚಾರಣಗಂಧರ್ವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಪವಿತ್ರವಾದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಪರಮೇಶ್ವರನ ವಿಷ್ಣುವಾದ ಲಿಂಗದ ಆಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮರಳ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಚಿಂತಾಮಣಿಮಯವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದನು. ಮದನ ಮದನನಾದ ಶಿವನನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿದನು. ದೇವನದಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಷೇಕವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದನು. ಧೂಪ,ದೀಪ,ನೈವೇದ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಐದು ಬಗೆಯ ಹೂಗಳಿಂದ ಶಿವನನ್ನು ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸಿದನು. ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹರನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪರಿವಾರ ಸಮೇತನಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಪರಿವಾರದವರು ತಮ್ಮ ಒಡೆಯನಾದ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಜಯಕಾರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವೇಂದ್ರನು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶ್ಲೋಕ-೬- ಆಗ ಸ್ವರ್ಗದ ಅಪ್ಸರೆಯರು ನರ್ತನ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಕಿನ್ನರರು ಮೃದಂಗಗಳನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಾರಣರು ಇಂದ್ರನನ್ನು ಹೊಗಳುವಂತಹಾ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಕಾಲುಗಳ ಗೆಜ್ಜೆಗಳ ನಾದದಿಂದಲೂ, ಕಿನ್ನರರ ಮೃದಂಗಗಳ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೂ, ಚಾರಣರ ಸುಮಧುರವಾದ ಹಾಡುಗಳಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನ ಸೇನೆಯ ಮೆರೆವಣಿಗೆಯ ಮುಂಭಾಗವು ಸಂಗೀತ ಸರಸ್ವತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೪-ದೇವೇಂದ್ರನು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಾ ದುರ್ವಾಸಮುನಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ಆ ದುರ್ವಾಸ ಮುನಿಯು ಕೋಪದ ಮೂರ್ತಿಯೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಕ್ರೋಧವು ಅವರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಆವರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕೋಪವೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು, ಅವರ ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವವೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವರ ತಲೆಗಂಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ಜಟೆಯು

ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಕೆಂಚು ಕೂದಲುಗಳು ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಮುನಿಯು ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶರತ್ಕಾಲದ ಮೋಡದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು, ಶಿವನೇ ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವೆಂದಿದ್ದರು. ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಬಾಣವನ್ನು ಯಾರೂ ಎದುರಿಸಲಾರರು. ಅಂತಹಾ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ದುರ್ವಾಸಮುನಿಯು ಇಂದ್ರನ ಎದುರಿಗೇ ಬಂದರು.

ಆ ಬೃಹ್ಮಚ್ಛಾನಿಯಾದ ದುರ್ವಾಸರು ಅತ್ಯಂತ ತೇಜಸ್ವಿಗಳೆಂದೂ, ಅವರ ಕೋಪವನ್ನು ಯಾರೂ ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಆ ಮುನಿಯು ಇಡೀ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡಬಲ್ಲವರೆಂದೂ, ಇಂದ್ರನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಮೂರುಲೋಕಗಳ ಒಡೆಯನೆಂಬ ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಕುರುಡನಾದ ಇಂದ್ರನು ವಿವೇಕಿಯಾದರೂ ಆ ಮುನಿಗಳ ಎದುರು ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿನಿಂದ ಅವರನ್ನು ಉಪಚರಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಋಷಿಯು ಈ ರೀತಿ ಅವಮಾನಿತನಾದರೂ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೂಮಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಆಶೀರ್ವಾದ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೀಡಿದರು. ಆ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಅವಹೇಳನದಿಂದ ಎಡಗೈಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಕಿರೀಟಕ್ಕೂ ಸೋಕಿಸದೆಯೇ ಆ ಮಹರ್ಷಿಯು ನೋಡನೋಡುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ತನ್ನ ಐರಾವತದ ಕೊರಳಿಗೆ ತೊಡಿಸಿದನು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಚೆಲ್ಲಾಟವಾಡುವ ಆ ಆನೆಯು ತತ್ಕ್ಷಣವೇ ತನ್ನ ಸೊಂಡಿಲಿನಿಂದ ಕಿತ್ತು ಎಸೆದು ಕಾಲಿನಿಂದ ತುಳಿದು ಹಾಕಿತು.

ಶ್ಲೋಕ-೭- ದುರ್ವಾಸಮುನಿಯು ಪಾರ್ವತಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯ ಪ್ರಸಾದವಾದ ಆ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು ಬಹು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಂದಿದ್ದರು. ಇಂದ್ರನ ಅವಿವೇಕದಿಂದಾಗಿ ಐರಾವತವು ಆ ಹೂಮಾಲೆಯನ್ನು ಕಾಲಿನಿಂದ ಹೊಸಕಿ ಹಾಕಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಕೋಪದ ಮೂರ್ತಿಯಾದ ಅವರು ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಉಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಕೆಂಗಣ್ಣಿನಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡತೊಡಗಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೮- ಅತ್ಯಂತ ವೀರನೂ, ಮಹೇಶ್ವರನ ಭಕ್ತನೂ ಆದ ಆ ಮಹಾಮುನಿಯು ವೀರಭದ್ರನಂತೆ ಕೃದ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತಾಗ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋಚದಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಇಂದ್ರನು ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದಾಗ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಅವನನ್ನೇ ನೋಡತೊಡಗಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೯- ಆಗ ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾದ ದೇವತೆಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಗದ್ಗದ ಕಂಠವುಳ್ಳವರಾಗಿ ತಾವಾಗಿಯೇ ದುರ್ವಾಸ ಮುನಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಲು ಧಾವಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕುಟಿಲವಾದ, ಕ್ರೂರವಾದ, ಕೋಪದಿಂದ ಗಂಟಿಕ್ಕಿರುವ ಹುಬ್ಬುಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಆತಂಕಕ್ಕೀಡುಮಾಡುವ

ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಆ (ಈಶ್ವರಾಂಶಸಂಭೂತರಾದ) ಆ ದುರ್ವಾಸರು ದೇವಾಧಿಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಶಪಿಸಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೦- ಎಲೈ ಇಂದ್ರನೇ, ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಯಾವ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ನಿನ್ನ ಒಡತನದಲ್ಲಿದ್ದಾಳೋ, ಅವಳು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳ ವಶವಾಗಲಿ. (ಅಂದರೆ ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತು ಶತ್ರುಗಳ ಪಾಲಾಗಲಿ) ಎಂದು ಶಪಿಸಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೧- ಆಗ, ಇಂದ್ರನು ಅತ್ಯಂತ ದೈನ್ಯದಿಂದ ದುರ್ವಾಸಮುನಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ತನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ದೀನನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಡು ಮುನಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಳುವಂತೆ ಆ ದೇವದೇವನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಶಾಪವನ್ನು ನೀಡಿದರು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೫- ಅನಂತರ ದುರ್ವಾಸರು ತಾವು ಬಂದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಇಂದ್ರನು ಯಾವ ವೈಭವದಿಂದ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅಮರಾವತಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದನೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಕಳೆದುಹೋದವು. ಪೂರ್ಣಮಂಡಲದೊಂದಿಗೆ ಉದಯಿಸಿದ ಚಂದ್ರನು ರಾಮವಿನ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕಳಾಹಿನನಾಗುವಂತೆ ಇಂದ್ರನು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖಗೊಂಡನು. ಮನಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಪ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ದುಃಖ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ನಾಚಿಕೆ (ಮಾಡಬಾರದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಸಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಮಾನಸಿಕ ಕಸಿವಿಸಿ) ಇವೆಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರವಾದ ತನ್ನ ಸಹಸ್ರ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆಳೆದು ಕೊಂಡನು. ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಮೃದಂಗದ ಸದ್ದು ನಿಂತಿತು. ತಮಟೆಗಳು ಸ್ತಬ್ಧವಾದವು. ವೀಣೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳ ಧ್ವನಿ ಉಡುಗಿತು. ಕಿನ್ನರಿಯರು ಹಾಡನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ರಂಭೆಯೇ ಮೊದಲಾದವರ ಕುಣಿತ ಕುಂದಿತು. ಹೊಗಳುಭಟರ ಲೋಕವಾರ್ತೆಯ ಮಾತುಗಳು ಕೊನೆಗೊಂಡವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದವರ ಪರಸ್ಪರ ಮಾತು ಕಥೆಗಳು ಕಳೆಗುಂದಿದವು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅಮರಾವತಿಯು ಮೂಕನಾದಂತೆಯೂ, ಕಿವುಡನಾದಂತೆಯೂ, ಮೂರ್ಛಿತನಾದಂತೆಯೂ, ಮಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆಯೂ, ಎಲ್ಲ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆಯೂ, ಶೂನ್ಯವಾದಂತೆಯೂ (ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ರಹಿತವಾದಂತೆಯೂ) ಚಿತ್ರಫಲಕದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿರುವ ಸ್ತಬ್ಧಚಿತ್ರದಂತೆಯೂ ಗೋಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಇಂದ್ರನು ಬಲವಂತವಾಗಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯಬಲವನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಇಂತಹ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಮುಂದೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ದುಃಖದ ಘಟನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಆ ಇಡೀ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿಯೇ ಕಳೆದನು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೬-ಅನಂತರ, ದಾನವರ ಗೂಢಚಾರರು, ದುರ್ವಾಸರು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೀಡಿದ ಶಾಪವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನೂ, ದಾನವರನ್ನೂ ದೇವತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಪ್ರಚೋದಿಸಿ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಎಲ್ಲ ದಾನವರು ಮತ್ತು ದೈತ್ಯರು ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವಕಾಶವು ಒದಗಿತೆಂದು ಸಂತೋಷಗೊಂಡರು. ತಮ್ಮ ಸಮರ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಮುಂದಾದರು. ತಾವು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಮಹಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸಲು ಬಯಸಿದರು. ತಮ್ಮ ವೈರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಳಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಅಪಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ಹಾಕಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರು. ದುರ್ವಾಸರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಹೊಗಳಿದರು. ತಾವೇ ಪರಸ್ಪರ ಭೇಟಿಯಾದಾಗ ತಮ್ಮ ನಡುವೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಶುಭಶಕುನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ವೀರನುಡಿಗಳನ್ನಾಡತೊಡಗಿದರು. ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸೈನಿಕರ ಗುಂಪಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿದರು. ದೇವತೆಗಳ ಗೂಢಚಾರರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರು. ತಾವು ನಡೆದಾಡಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಪ್ತರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಆನೆಗಳ ಕೊರಳೊಳಗಿರುವ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯುವಂತೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಕುದುರೆಗಳ ಅಂಗದವನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸಿದರು. ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಆಗಮನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ನುಡಿಸಲೂ ಇಲ್ಲ. ಯೋಧರು ಉತ್ಸಾಹದ ಸಿಂಹನಾದವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪುರೋಹಿತರನ್ನು ವಿನಯದಿಂದ ತಲೆಬಾಗಿ ನಮಿಸಿದರು. ಪ್ರಧಾನ ಯೋಧರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಗುರುಗಳನ್ನು ವಂದಿಸಿದರು. ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದರು. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದರು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೭-ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಅಸುರರನ್ನು ನೆನೆದರು. ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಮಹಾ ಅಸುರರು ಮಾಡಿರುವ ವೇದಾಪಹರಣ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿದ ಪಸಂಗ ಮೊದಲಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಓದಿದರು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಜ್ಜಾಗಿ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಬಹಳಕಾಲದಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತುರಿಕೆಯಿಂದಲೂ , ಕಾಲಕ್ರಮದಂತೆ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ, ತಮ್ಮ ಬೆರಳುಗಳ ತುದಿಯಿಂದಲೇ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡ ಬಯಸಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಬಾಯಿಯ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಸಪ್ತಸಾಗರಗಳನ್ನು ದೂರ ಎಸೆಯಲು ಬಯಸಿದ್ದರು. ಪಾತಾಳಲೋಕವನ್ನು ಬೇರುಸಹಿತ ಕೀಳಲಿಚ್ಛಿಸಿದ್ದರು. ಅಂತರಿಕ್ಷವನ್ನೇ ದೂರ ಎಸೆಯಲೆಳಸಿದ್ದರು. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ಬದಲಿಸಲು ಆಶಿಸಿದ್ದರು. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರೆಂಬ ದೀಪಗಳನ್ನು ಆರಿಸಬಯಸಿದ್ದರು. ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಸುಟ್ಟುಹಾಕಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಾಳಿಯನ್ನೇ ನುಂಗಲು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ವರುಣನನ್ನೇ ಬಂಧಿಸಲಿಚ್ಛಿಸಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲುವ ಯಮನನ್ನೇ ಕೊಲ್ಲಬಯಸಿದ್ದರು.

ಇಂತಹಾ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಆ ಅಸುರರ ವಿಶಾಲವಾದ ಸೈನ್ಯವು ಸೇನಾಪತಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹಾಗೂ ಅವನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕಾಶಗಂಗೆಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೇನೋ, ಆದ ಕಾರಣ ನದೀಪತಿಯಾದ ಆ ಸಮುದ್ರವೇ ಗಂಗೆಯ ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದಂತೆ ಆ ದೈತ್ಯ ದಾನವ ಸೇನೆಯು ವಿಶಾಲವಾದ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹಾ ಸೈನ್ಯವು ಅಮರಾವತಿಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಆ ಸೈನ್ಯವು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳ ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೂ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮದಭರಿತವಾದ ಆನೆಗಳ ಗರ್ಜನೆಯಿಂದಲೂ, ದೈತ್ಯ ದಾನವ ಸೈನಿಕರ ಸಿಂಹನಾದದಿಂದಲೂ ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿತು. ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸುಖನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿತು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೨- ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದ ಪ್ರಜೆಗಳು ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ತಳೆದರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರೆಂದರು - ‘ಶತ್ರುಗಳಾದ ದೈತ್ಯ ದಾನವರು ನಮ್ಮ ನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದ್ದಾರೆ’. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೆಂದರು-‘ಅವರು ಕೋಪಗೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ’ ಇತರರೆಂದರು - ಶತ್ರು ಸೈನಿಕರು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಕಾರಗಳೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಭಯಂಕರವಾದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜನಾದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಸಜೀವವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಹಲವಾರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಏನನ್ನೂ ತಿಳಿಯದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ, ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನೂ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹಾ ಊಹಾಪೋಹದ ಮಾತುಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಹರಡಿದವು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೩- (ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ) ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಎರಡು ಭಯಂಕರವಾದ ಸಮುದ್ರಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಡಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುವವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ದೇವತೆಗಳ ಭಯಂಕರ ಸೈನ್ಯವು ದೈತ್ಯದಾನವರ ಭಯಂಕರವಾದ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಸೆಣೆಸಲಾರಂಭಿಸಿದವು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೮-ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಇಂದ್ರನೇ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಾಗಿ ನಿಂತನು. ಆಗ ದೇವ ಭಟರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಇಂದ್ರನ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸಲು ಸರಿಯಾದ ಸಮಯವು ಸಿಕ್ಕಿದೆಯೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೇ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧದ ಭಯವನ್ನು ತೊರೆದರು. ತಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ರಕ್ತದ ನದಿಗಳನ್ನೇ ಹರಿಸಿದರು. ರಕ್ತಪಿಶಾಚಿಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು. ರಕ್ತದ ಧಾರೆಗಳಿಂದ ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಲೇಪಿಸಿದರು.

ಕೈಗಳಲ್ಲಿ ಕರುಳುಗಳ ಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಸತ್ತವರ ಶರೀರಸಮೂಹಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆದಾದಿದರು. ತಲೆ ಬುರುಡೆಗಳನ್ನು ಎಡವುತ್ತಿದ್ದರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿರುವ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶತ್ರು ಸೈನ್ಯಗಳ ತುಕಡಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದರೂ ತೃಪ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ದೇವಭಟರು ಯಾವ ಹೆದರಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇಂದ್ರನ ಸಾವಿರ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿದರು. (ತನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದ ಯಾವುದೇ ಶೂರನೂ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸದೇ ಇರಲಾರ. ತನ್ನ ಒಡೆಯನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರ್ಥ)

ಆಗ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಗೆಲುವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವವನಾದರೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ದುರ್ವಾಸರ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಶಾಪದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಶಂಕಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದ ವಾಯುದೇವನು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದನು. ವಾಯುವಿನ ಈ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ತನಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಾಯುಸಂಚಾರವೆಂಬ ಅಪಶಕುನವೆನಿಸಿತು. (ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಯಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ನಮಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿರಬಾರದು ಎಂಬುದು ಶಕುನಶಾಸ್ತ್ರದ ಮಾತು) ಆ ಕೂಡಲೇ ಅವನ ಕೈಯಿಂದ ವಜ್ರಾಯುಧವು ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು. ಇದೂ ಕೂಡ ಕೈಯಿಂದ ಶಸ್ತ್ರಪತನ ಹಾಗೂ ಸಿಡಿಲ ಬಡಿತ ಎಂಬ ಎರಡು ಅಪಶಕುನಗಳಾದವು. (ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಂದ ಆಯುಧವು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದರೆ ದುಶ್ಶಕುನ. ಇಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದರಿಂದ ಆಯುಧವೂ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ವಜ್ರಾಯುಧವೇ ಸಿಡಿಲ ಬಡಿಗೆ ಆದುದರಿಂದ ಸಿಡಿಲೂ ಬಡಿದಂತಾಯಿತು)

ಗದ್ಯಭಾಗ-೯-ಆಗ ಇಂದ್ರನು ತಾನೇ ಹೀಗೆ ಆಲೋಚಿಸತೊಡಗಿದ 'ಇದೇನಾಶ್ಚರ್ಯ, ಇದೇ ಅಲ್ಲವೇ ದುರ್ವಾಸ ಮಹರ್ಷಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾರವು. ಪಶುಪತಿಯ ಭಕ್ತರ ಹಿರಿಮೆ ಅದ್ಭುತ. ಕರ್ಮಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಬಲ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯ. ಸಂಪತ್ತು ಎಲ್ಲರ ಬಳಿಯು ಅಸ್ಥಿರ ಎಂಬುದು ದಿಟ. (ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ) ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವು ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನಿಜ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಕುಶಲತೆಯೊಂದಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಯೋಜಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಪರಮ ಸತ್ಯ. ಏನಿದು ಈ ಯುದ್ಧ? (ಈ ಯುದ್ಧದ ಸ್ವರೂಪವೇನು?) ಏತರವರೇ ಅಸುರರು? ಎಂಥೆಂತವರೋ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಪ್ರಬಲರೂ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ) ಎಂತೆಂಥವರೋ ತಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ದುರ್ಬಲರೂ ಕೂಡ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏನಿದು ವಿಚಿತ್ರ? ಏನಿದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತಿದೆ. ಅಸುರರು ದುರ್ಬಲರಾದರೂ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.) ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಬಂಧುಗಳಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದೇನು ಉಪಯೋಗ? ಈ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಾದರೂ ಏನಾದೀತು? ಈ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಾದರೂ ಏನನ್ನು ಬಯಸಲಿ? ಈ ವಜ್ರಾಯುಧವಾದರೂ ಏನು ಮಾಡೀತು? ಕೊನೆಗೆ ನನ್ನಿಂದಾದರೂ ಏನಾಗಬೇಕಿದೆ? ನನ್ನ ಮಡದಿಗೆ ನಾನು ಹೇಗೆ ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸಲಿ? ಪೌರಜನರಿಗೆ ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ನನಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದೆಯೇ? (ನನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿರುವ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಈ ನಗರದ ಪೌರರನ್ನು ಕಾಪಾಡಲಾಗದ ನನಗೆ ಬದುಕುವ ಅರ್ಹತೆ ಇದೆಯೇ?) ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಾನು ಬದುಕಿದ್ದು ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ನನಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ವಿಧಿಯು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಹಾನಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ನಾನಿಂದು ಈ ಸ್ವರ್ಗದ ಆಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ದಾನವರ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲೂ ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ದುರ್ಬಲನಾಗಿರುವ ನಾನು ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗಾದರೂ ಬೀಳುವ ಮೊದಲೇ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದೇ ಒಳ್ಳಿತು' ಎಂದು ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಇಂದ್ರನು ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೪-ಎಲೈ, ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ನಾಶವಾಗಿದೆ. ನಿನಗೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋಚುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಲಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಕೇಳು. ಈ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಡಗಿಕೋ.

ಶ್ಲೋಕ-೧೫- ಹೀಗೆ ಆ ಅಶರೀರವಾಣಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಇಂದ್ರನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದವನಾದನು. ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯು ಮಂದವಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಗೊಂದಲಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ಗಲಿಬಿಲಿಗೊಂಡನು. ಆಗ ಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳು ಬಂದು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದರು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೧೦-ಅಯ್ಯೋ, ಅಮರಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರನೇ, ನಿನಗೇಕೆ ಈ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ. ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದಿರುವುದು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಗುರುಗಳು ನಿನಗೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ರಹಸ್ಯಗಳು ಮರೆಯಾದವೇ? ಮುಂದಾಗಬೇಕಾದುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾರೆಯಾ? ಈ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಕಡೆ ನೆಲೆಸಿರುವಳೆಂದು ಕೊಂಡಿರುವೆಯಾ? ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿರುವ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿರುವೆಯಲ್ಲವೇ? ಒಮ್ಮೆ ಅಂಧಕನೆಂಬ ಅಸುರನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಆಳಲಿಲ್ಲವೇ? ತಾರಕಾಸುರನು ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲಿಲ್ಲ? ಅದಿರಲಿ. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಮಹಾಪಸ್ವಿಯಾದ ದುರ್ವಾಸ ಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ನಿನ್ನ ಶಾಪವಿಮೋಚನೆಯ ಮಾತನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಶಿವನ ಮಾತುಗಳೂ ಸುಳ್ಳಾದವು. ಆದರೆ ಶಿವಭಕ್ತರ ಮಾತುಗಳು ಸುಳ್ಳಾಗಲಾರವು. ಆ ದುರ್ವಾಸರು ನಿನ್ನ

ಎದುಗಡೆಯೇ 'ಆ ಗೋವಿಂದನೇ ನಿನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವನೆಂದು' ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೇ? ಅದೇ ಮಾತನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಂದೆ ಬೇರೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.(ಅಶರೀರವಾಣಿಯ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಮತ್ತು) ಆದುದರಿಂದ ಏಳು, ಎದ್ದೇಳು. ಕೆಲವು ಕಾಲ ಎಲ್ಲಾದರೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ವಾಸ ಮಾಡೋಣ. ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬಾ' ಎಂದು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳ ಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನೂ ಅಂತರ್ಧಾನನನ್ನಾಗಿಸಿ ತಾವೂ ಕಾಣದಂತಾದರು.

(ಈ ಸಂಪತ್ತು ಅಸ್ಥಿರವೆಂದೂ, ದುರ್ವಾಸರ ಶಾಪದಿಂದಾಗಿ ದೈತ್ಯ ದಾನವರಿಂದ ಈ ಸೋಲು ಉಂಟಾಗಿದೆಯೆಂದೂ, ಮುಂದೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದೆಂದೂ, ವಾಸ್ತವಾಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಇಂದು ದೈತ್ಯದಾನವರನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಹೋಗುವುದೇ ಸೂಕ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವತಃ ತಾವೂ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನೊಡನೆ ಅಂತರ್ಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದರು)

ಶ್ಲೋಕ-೧೬- ಹೀಗೆ , ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗತೊಡಗಿದರು.ವರುಣನು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಓಡಿ ಹೋದನು. ಅಗ್ನಿಯು ಮಂಕಾಗಿ ಎಲ್ಲೋ ಅಡಗಿಕೊಂಡನು. ಇಂದ್ರನ ರಥವು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಣ್ಣೋಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದಾಯಿತು (ಕಣ್ಮರೆಯಾಯಿತು.) ಆಗ ದಾನವರ ಸೈನ್ಯದ ನಡುವೆ ಸಂತೋಷದ ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಧ್ವನಿಯು ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿತು. ಆ ಧ್ವನಿಯು ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿರುವ ಏಳು ಸಮುದ್ರಗಳ ಪ್ರವಾಹದ ಭೋರ್ಗರತದಂತೆ ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲೂ ಹರಡಿತು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೭- ಆಗ ದೇವತೆಗಳ ಸೈನ್ಯವು ಭಯದಿಂದ ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಓಡಲು ಆರಂಭಿಸಿತು. ಆ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾರಥಿಗಳೂ, ನಾಯಕರೂ ಕೂಡ ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಓಡಿಹೋಗಿ ಜೀವ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿದರು. ಸೋಲಿನಿಂದ ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತರಾದರು. ಓಡಿಹೋಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಓಡುತ್ತಾ ಓಡುತ್ತಾ ಎಡವಿ ಮುಗ್ಗರಿಸಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಮೂರ್ಛಿತರಾದರು. ಇವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದೈತ್ಯ ದಾನವ ಸೈನಿಕರು ಅವರನ್ನು ತಡೆದರು. ಈ ದಾನವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿರುವವರು "ಆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಿರಿ, ಹೊಡೆಯಿರಿ, ಬಡೆಯಿರಿ, ಬಂಧಿಸಿರಿ, ಕಡಿಯಿರಿ. ಅವರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿರಿ" ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಕಟು ನುಡಿಗಳಿಂದ ನಿಂದಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೮- ದೇವತೆಗಳ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಬಹಳ ದುಃಖಿಸಿದರು. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವದಾನವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಕ್ಕಳು, ಅವರ ಗಂಡಂದಿರು ಬಹಳ ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದರು. (ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನೇ ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದರು) ಯಾವ ರಕ್ಷಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಗಡಿ ಮುಂಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ದಾನವರು ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಯಿತು. ಯುದ್ಧದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿಗಳು ಜರ್ಜರಿತರಾದರು. ಅವರಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೇ ತೋಚದಾಯಿತು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೧೧- ತದನಂತರ, ಅದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದುರ್ವಾಸ ಮುನಿಗಳ ಕೋಪಾಗ್ನಿಯ ಕಣಗಳಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ದಾನವರ ಗುಂಪು ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತತೊಡಗಿದರು. ಇಂದ್ರನು ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಅವರು "ಇಂದ್ರನು ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದಾನೆ, ಅಥವಾ ಸತ್ತೇ ಹೋಗಿರುವನೋ ಏನೋ? ನಾವೇ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದೇವೆ." ಎಂಬುದಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ದೈತ್ಯ ದಾನವರು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಲೂಟಿಮಾಡಿದರು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದೀನರಾದ ಆ ದೇವತೆಗಳ ದುಃಖದ ಧ್ವನಿಯೇ ಆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದವೆಂದೆನಿಸಿತೋ ಏನೋ? ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾದ ಗುಡುಗುಸಿಡಿಲುಗಳ ಭಯಂಕರವಾದ ಆರ್ಭಟದಿಂದ ಲೋಹಯಂತ್ರಗಳು ಕಂಪಿಸಿ ಶಬ್ದಮಾಡತೊಡಗಿದವೋ ಏನೋ? ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದಲೂ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಉಲೈಗಳೇ ದೀಪಮಾಲೆಗಳಂತೆ ಕಂಗೆಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂತಹಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಾನವರು ಹಾಗೂ ದೈತ್ಯರು ಅಮರಾವತೀ ನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ವಂದಿಸಿದರು. ಸಿಂಹವು ಹೊರ ನಡೆದಮೇಲೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವ ಗುಹೆಯನ್ನು ನರಿಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಬರಿದಾದ ಸುಧರ್ಮಾ ಸಭೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದರು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೧೨-ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮೆರೆದ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ವಂದಿಮಾಗಧರು ಅವರನ್ನು ಹಾಡಿಹೊಗಳಿದರು. ವೃದ್ಧ ದೈತ್ಯದಾನವರು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು. ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಆಶೀರ್ವಚನವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅನಂತರ ಆ ದೈತ್ಯದಾನವರ ಗುಂಪು ದೇವತಾಸಭೆಯಿಂದ ಹೊರ ಬಂದಿತು. ಆಗ ದೈತ್ಯರ ಸೈನಿಕರು ಇನ್ನೂ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಧೂಳೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಧೂಳಿನಲ್ಲೇ ಮೀಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಧೂಳು, ಬಹಳ ಕಾಲದ ನಂತರ ಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಅಂಟಿಕೊಂಡ ಕುಂಕುಮದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. (ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು.) ಸ್ವರ್ಗವಾಸಿಗಳು ಆ ದೈತ್ಯರ ಪೀಡನೆಯಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು ಹಾಹಾಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ದೈತ್ಯ ಪ್ರಮುಖರು ಎಲ್ಲರೂ

ಶಾಂತರಾಗುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಯುದ್ಧವಿಜಯದ ಆಚರಣೆಯು ಸಾಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು.

ಗದ್ಯಭಾಗ -೧೩-ದೈತ್ಯ ಪ್ರಮುಖರ ಆಜ್ಞೆಯ ಮರು ಕ್ಷಣವೇ ಎಲ್ಲವೂ ಶಾಂತವಾಯಿತು. ತಕ್ಷಣವೇ ಅವರು ಜಯದ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದರು. ದಿಕ್ಪಾಲಕರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿದ್ದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಲಾಯಿತು. ಅಸುರರು ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡತೊಡಗಿದರು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಾಸನವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲಿಲ್ಲ. ವೈದಿಕ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದರು. ಸಾವಧಾನದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಭಾಯಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಶ್ಲೋಕ-೧೯- ದೇವತೆಗಳ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಅಸುರರು, ಬಹಳಕಾಲದಿಂದಲೂ ನರಕವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ, ದಾನವರನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ರಕ್ಷೋಘ್ನಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ನೂರಾರು ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ದೈತ್ಯದೂತರು ನರಕಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿದರು.

ವಿವರಣೆ - ಸಜ್ಜನರು ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದುರ್ಜನರು ಸೆರೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ದುರ್ಜನರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ದುರ್ಜನರನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದಂತೆ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನೀಲಕಂಠದೀಕ್ಷಿತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ದುಷ್ಟರಾಜರು ಬೇಕಾಬಿಟ್ಟೆ ಇಂತಹ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಯಾವ ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕಂಡ ಕಂಡಲ್ಲಿ ದಾಳಿ ಮಾಡುವುದೂ, ಕಂಡ ಕಂಡವರನ್ನು ತುಂಡರಿಸುವುದೂ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಕವಿಯು ಅಂಥಹ ಕೆಟ್ಟರಾಜರ ದುರಾಡಳಿತವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಸುರರ ದುರಾಡಳಿತದ ನೆಪದಿಂದ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅಸುರರೂ ಹಾಗೆಯೇ ದುಷ್ಟರು. ದೈತ್ಯರು, ರಾಕ್ಷಸರು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಪೀಡಿಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸಜ್ಜನ-ದುರ್ಜನರ ನಡುವೆ ಸಂಗ್ರಾಮ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂಘರ್ಷದಿಂದಲೇ ಸಜ್ಜನರ ಸಾತ್ವಿಕತೆ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೨೦- ಆಗ ಮತ್ತೇನಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಾರದರೇ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಆ ದೈತ್ಯರ ಸಭೆಗೆ ಬಂದರು. ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ದಾನವರನ್ನು ಹೊಗಳಿದರು. ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಆಯಾ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದಾನವರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಹೊಗಳಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅಸುರರ ಗುರುಗಳಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಒಳಗುಟ್ಟು. ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾದರೆ ದಾನವರು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆ.

ವಿವರಣೆ-‘ಮಘವಾ’ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರ. ‘ವಹ್ನಿ’ ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿ. ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಅನೇಕ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿವೆ. ‘ಇಂದ್ರಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಾನಿ ದ್ರವಿಣಾನಿ ದೇಹಿ’ ‘ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ’ ಮೊದಲಾದವು. ಈ ಮಂತ್ರಗಳು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲೂ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲೂ ನಿಂತು ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಬರಲಾರದು. ಆದರೂ ಅವರು ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ‘ನೀನೇ ಇಂದ್ರ, ನೀನೇ ಚಂದ್ರ, ನೀನೇ ದೇವೇಂದ್ರ’ ಎಂದು ಅವರನ್ನು ಹೊಗಳುವರು. ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟರನ್ನೂ ಹೊಗಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಧರ್ಮಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ.

ಶ್ಲೋಕ-೨೧- ದೈತ್ಯರು ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಯಾವ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾದವು ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕುಶಲರಾದ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಧರಿಸದೆ ಜೈನ ಭಿಕ್ಷುಗಳಾದರು. ಅತ್ಯಂತ ಸಜ್ಜನರು ಸೌತ್ರಾಂತಿಕ ಬೌದ್ಧರಾದರು. ಸಮಾಜದ ಪ್ರಧಾನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಬೌದ್ಧರಾದರು. ಮೂರುಲೋಕಕ್ಕೂ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಗುರುಗಳು ಚಾರ್ವಾಕರಾದರು. ವೇದವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಪಂಡಿತರು ಪಾಷಂಡಗಳಾದರು (ಯಾವುದನ್ನೂ ನಂಬದವರಾದರು). ಕಲಿಯುಗವು ಶಾಶ್ವತವೇನೋ ಎನಿಸತೊಡಗಿತು. ಹೀಗೆ ದೈತ್ಯರು ರಾಜ್ಯವಾಳತೊಡಗಿದಾಗ ಮೂರುಲೋಕಗಳೂ ಮೋಹದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದವು.

ವಿವರಣೆ — ಗೌತಮ ಋಷಿಗಳ ಶಾಪದಿಂದ ಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಅಜ್ಞಾನವು ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದೂ ಪುರಾಣಗಳ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕವಿಯು ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾಗಿ ಈ ಲೋಕದ ಘಟನೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಬೆಸೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಕಲಿಯುಗದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಅವತಾರವಾಗಿ ವೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ಮೂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ಬೌದ್ಧರೂ, ಜೈನರೂ, ಚಾರ್ವಾಕರೂ ವೇದಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಆರಂಭವಾದವು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಪಂಡಿತರೂ, ಸಜ್ಜನರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾರ್ಗಗಳಿಂದ ಚ್ಯುತರಾದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿಯು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶೈಲಿಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಗದ್ಯಭಾಗ-೧೪-ಭೂಮಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದ ಶಚೀಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ಸಮಗ್ರ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಮಂದರ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ (ತನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ) ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳದವನಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಕಳೆದನು.

ನೀಲಕಂಠದೇಕ್ಷಿತ ಕವಿಯ ನಿಳಕಂಠವಿಜಯ ಚಂಪ್ರಾ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮಾಶ್ವಾಸದ ಸಂಗ್ರಹದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು.

ದ್ವಿತೀಯಾಶ್ವಾಸ

ಶ್ಲೋಕ-೧- ಪುರಂದರನು ತನ್ನ ಬಾಹುಬಲದಿಂದಲೂ, ನೂರಾರು ಆಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳಿಂದಲೂ ಅಮರಾವತಿಯ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ, ಇಂದ್ರನ ಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಇಂದು ಅವರ ವಿರೋಧಿಗಳಾದ ಅಸುರರು ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಸೂರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸಿದ ದೇವತೆಗಳು ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಅದು ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮಣಿಗಳ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿದರು. ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳು ನಿಮಿಷಗಳಂತೆ ಉರುಳಿಹೋದವು.

ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಹಾಗೂ ಅಸುರರು ಒಂದಾಗಿ ಮಂದರ ಪರ್ವತವನ್ನು ಕಡೆಗೋಲನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಡೆದರು. ಆ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಾಲಾಹಲ ವಿಷ, ಚಂದ್ರ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಉಚ್ಚೈಶ್ರವಸ್ಸು ಎಂಬ ಕುದುರೆ, ಐರಾವತವೆಂಬ ಆನೆ, ಮದ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ

ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊರಬಂದವು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಮೃತವು ಉದಿಸಿತು. ಆ ಅಮೃತದ ಪಾನದಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಅಮರರಾದರು. ಎಲ್ಲ ಅಸುರರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಅಸುರರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದರು. ಅನಂತರ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರಿಗೂ, ಋಷಿ, ಮುನಿ, ಗಂಧರ್ವ, ಯಕ್ಷ, ವಿದ್ಯಾಧರ, ಅಪ್ಸರೆಯರು ಮೊದಲಾದ ಸತ್ಪುತ್ರರಿಗೂ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಎಂಬ ಮಂಗಳಕರವಾದ ವಿಷಯದೊಂದಿಗೆ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಪದ್ಧತಿ. ಆದ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ಪ್ರರಾಣದ ಮುಂದಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶುಭವಾಗಲಿ.

English Translation

The poet Neelakantadikshitha the author of Neelakantavijaya champu seeks the blessings of the almighty in his benedictory verse.

Shloka 1. I salute the lord in order to fulfill my desire. How should I address my lord? I am not able to say the karma or object in this context. That is because I should salute the couple. If I say Dampatim then grammatically it is not right. I should say Dampatee. Here again I wonder how right it is, the reason being parvati and Shiva being ardhanareeshwara is one and not two separate entities.

In the above shloka the poet neela.., a great devotee of lord Shiva makes use of the vakrokthi style of literary composition. According to Sanskrit grammar the word Dampatim should not be used. Dhampati should always be used in dwivachana or dual number. Then dhampati would be the right form. But then the poet hesitates to use dual number because he considers Shiva and Parvathi as one and not two in the Ardhanareeshwara form.

Shloka 2. The poet in order to put forth the fact that the diety he salutes is the greatest and describes him in this manner.

“At the time of churning of the ocean, when the Kausthubha Mani and the Apsaras came out of the mid ocean, all the gods were running after them to grab them.

Such gods who fight for trivial things are indeed a burden to the heaven and earth. These same gods fell unconscious when Haalahala (poison) came out of the ocean. At that time, lord Shiva appeared on the top of the Mandara Mountain and addressed them. “O gods! Do no fear, I will save you.” We praise the lord Shankara who is the greatest of all gods.

Shloka 3. In this Shloka the poet says that he has decided to praise lord Shiva and for that he is seeking the divine grace of Goddess Saraswati.

“I have decided to praise Lord Shiva who is the lord of the lords, the preceptor of preceptors, possessor of wealth in the form of Asthasiddhis (Anima, Mahima, Laghima, Garima, Prapthi, Prakaamyam, Eshitvam and Vashitvam), the destroyer of Manmatha, hence O, Saraswati I urge you to come to me, show grace on me even if I pull you unknowingly into the path of mistakes like (Shabdadosha, Arthadosha, Rasdosha) in poetry, or the path of alliteration etc., which maybe painful to you, still don’t be angry with me, and don’t forsake me.”

Shloka 4. In this shloka the poet Neelakanthadikshita describes the time he composed this poetry.

I’m composing this Neelakanthavijay champu, 4738 years after kaliyuga began.

Note: In 2022, 5123 years of kaliyuga have passed by. According to this poet if 4738 years of Kaliyuga have passed, then, the poet must have written this work 385 years ago i.e in 1637 AD. When in the year 1637 AD, if a work based on the puranas could be written with such literary excellence, the ill effects of British Colonisation from 1800 AD is beyond one’s imagination on our culture.

Prose 1. It is a well-known fact that heaven, the abode of Lord Indra, is a very special place. This place is also called Amaravathi. It is the abode of the gods which words cannot describe. It is a place of astonishment, source of precious gems, the last boundaries of materialistic pleasure. Further, when there are the wish yielding trees like kalpavruksha and mandaara etc., which gives everything (that is desired for) like the gems, gold ornaments, clothes and the like, nobody has to buy or sell anything. The shops were just for namesake.

Prose 2. At one period of time, Indra by name Purandhara was administrating. He was Vasantha rutu among the seasons, Vasuki among the snakes, sandal among the trees, a moon in the midst of the stars, the lord of all gods, lord of the heaven, the Lord of all 3 worlds, the chief of the Brahmanda, he is the one who has performed 100 Ashwamedha yagas, the destroyer of Vruthrasura and the one who has borne the burden of the kingdom of bliss by serving the lotus feet of lord Shiva.

What more to say,

Shloka 5. In this shloka, the poet describes the greatness of Indra's position.

“The hundred Ashwamedha yagas are not sufficient to acquire the position of Indra. The thousand eyes of Indra are not sufficient to see his wife Shachidevi, or his Guru is also not capable of describing the various enjoyments of Amaravati. Likewise, I am short of words to describe the thoughts of my mind about heaven.

Prose 3. Once, this lord of gods who never had any dreams was awakened by his bard as was the custom, Then Purandara woke up, saw his own face on the mirror called the clear cheeks of Shachidevi, worshipped the sacred cow Kamadhenu and reached the divine Ganga. Due to the rays of the sun falling on her directly, the water at the surface

was cool and was warm inside. That Ganga though does not touch the earth, due to the connection with the purana purusha, Lord Narayana, she is the divine river who sanctifies all the worlds. Indra took bath in the river. The sands on the banks of the sacred river were looked upon with reverence by the demigods such as Siddhas, Charanas and Gandharvas. Indra was always worshipping the divine Linga of Lord Shiva in his inner Self. He installed the purified Linga which was also like the wish yielding gem, on the heap of the great sands. Meditating upon Lord Shiva, the destroyer of Madana, he consecrated the linga with the divine water. He applied sandal paste to it, offered incense and food, then he circumambulated and bowed down. He brought delight to Lord Shiva by worshipping him with five kinds of flowers, praised him with the chanting Vedic hymns. Having completed his prayers to Lord Shiva and meditating upon him, Indra was moving in the sky along with his retinue. This retinue was singing praises of Lord Indra and he also moved haughtily.

Shloka 6. The Apsaras of heaven started dancing. The Kinnaras beat the mridangas. The Charanas were singing songs in praise of Indra. Like this by the sounds of the anklets of their feet, by the sweet sound of the mridangam, by the beautiful radiation of classical songs, the entire Amaravathi of Indra was filled with Sangeetha Saraswathi Goddess of Music.

Prose 4.

When Indra was moving in the sky, he saw Sage Durvasa. The sage was the embodiment of anger. Anger had enveloped his entire body. The flames of fire of anger which had surrounded his heart seemed to be coming out of his body, and because of that his matted hair was reddish in color. Those red hairs were shining like lightning. The sage was attractive like the autumnal moon accompanied by lightning. He was like the Pashupatastra shot by Lord Shiva

himself. Nobody has the capacity to face the Pashupatastra. Durvasas of such brilliance appeared in front of Indra.

It was well known to Indra that Durvasa was extraordinary, filled with brilliance, nobody had the capacity to stand his anger, and moreover, he had the capacity to destroy the whole world. Still Lord Indra was arrogant, as he was the only Lord of the 3 worlds. Being blind by arrogance, Lord Indra did not show respect to the great sage. He did not speak to him with pleasing words. Lord Indra did not salute him. In this way he insulted the great sage. But still sage Durvasa did not get angry; he melted his anger and gave a garland to Lord Indra with blessings. Indra looked down upon that garland and took it from him with his left hand, and without touching it to his crown with reverence, He put it around the neck of Airavatha the Elephant. The elephant that was by its very nature very restless, took the garland, put it down and trampled it.

Shloka 7. Seeing the garland which was given to the sage by Goddess Parvathi with love was being trampled by the elephant, the sage, the very embodiment of anger, rubbing his palms vigorously stared at Indra with his eyes red in color.

Shloka 8. When that valorous sage, the great devotee of Lord Shiva was staring like Veerabhadra. Lord Indra did not know what to do. When Indra was in this plight, all the gods stood there looking at him.

Shloka 9. Then the gods who were in the state of confusion with their voice choked, they themselves went to sage Durvasa to pacify him. But by that time, with the movement of his eyebrows, that were crooked, cruel and furious, which had the capacity to put the entire world in anxiety, that sage who is the boon of lord Shiva, cursed Indra the lord of the gods.

Shloka 10. O! Indra Let the goddess of prosperity of all three worlds, who is under your control, now become the property of your enemies.

Shloka 11. Then, Indra pleased the sage by falling at his feet repeatedly to forgive him. Looking at that helpless Indra, the sage told that lord Narayana can only do well for him.

Prose 5. Soon, the sage went on his way. Indra who had all the splendor till then, was now without any brilliance and enthusiasm when he was walking towards his capital Amaravathi. Thus like the full moon being grasped by Rahu and put in sorrow. He had anger on one side, grief on one side and shame on the other side of his mind. He took back his thousand eyes mixed with these emotions. That very moment the sound of mridangam stopped. The hand drums became silent. The notes of veena and other string instruments came to a naught. The divine musicians singing, Rambha and other apsaras stopped dancing. The bards stopped their words of praises. Nobody indulged in mutual talks, hence Amaravathi, which had lost all its lustre, resembled a dumb, deaf, unconscious, sleeping man. It was like a person who had lost all the essence, who had only emptiness, like a still picture drawn on a board. Indra forcibly pulled his army and returned to his city. He told all that had happened to his preceptor Brihaspati. The entire night he was awake, worrying about what might happen.

Prose 6. Later the spies of the demons informed their preceptor Shukracharya about the incident of Durvasa cursing Indra. He later investigated and permitted his pupils, the demons, to fight against the gods at this time. Then all the demons were very happy that their much awaited task had come in their way now. They came forward to show their battle skills. They were designed to

see the fruits of the weapons which they had accrued with great difficulty. They wanted to take revenge on their enemies. They desired to get removed the ill fame that they had acquired. They congratulated and praised Sage Durvasa. When they met each other they discussed about the good omens they are experiencing. They started speaking words of courage. They divided their army according to the group of soldiers. They found the wop holes (Suranga marga) Is of the spies of gods and closed them. The path they were to take was only disclosed to their well-wishers. They ordered that the bell around the elephant's neck be removed. The armlets of the horses were also ordered to be removed. They did not hoist their flags unnecessarily as it would indicate their presence. The musical instruments were not played. The soldiers did not outpour the noise of enthusiasm.

They bowed down to their priests with humility, took the permission of the chief soldier, and saluted their preceptors. They bowed down to the astrologers and asked them for the auspicious time. They remembered their ancestors. They studied the stories of the Asuras who took away the Vedas and drowned the Earth (Bhoomi) into the ocean. In this way they prepared from all angles and went to the battle field.

Prose 7. Since a long time, due to the itching on their arms, through the cardinal increase in their strength, they decided to destroy the mountains with the tip of their fingers. They wanted to push away the seas from the wind through their mouth, they uproot the Patalaloka completely. They desired to throw the space far away. They wanted to change the Brahmanda. They wanted to put out the lamps called the Surya and Chandra. They decided to burn Agni himself. They were conspiring to swallow the wind himself. They wanted to bind Varuna also. They wanted to kill that Yama, the god of death.

A vast army of the demons which had these intensions, was going in that direction as ordered by their commander.

The Akasha Ganga being in the sky always does not get the opportunity to join her husband, the Samudra. Hence it seemed as though the Lord of the rivers Samudra himself came to pay a visit to Akasha Ganga. The vast army of the demons was resembling the oceans. That way the army came close to Amaravathi, soon after they reached the city, the drums and trumpets were played. Due to this sound the trumpets of the elements and the roaring of the soldiers, the gods who were sleeping without any fears, woke up suddenly.

Shloka 12. At that time, the residents of heaven had different opinions. They exchanged their opinions in this manner. Some said- Our enemies, the demons have surrounded our city, some others felt, they are furious and wandering in all the streets. The others said- The enemy soldiers have entered all the chambers, now a huge battle is going to take place. They have captured our lord Indra alive. Like this the people expressed their views. The ignorant people not knowing what to do stood there and shared their new opinion and thoughts.

Shloka13. Just like how at the time of annihilation the two oceans hit each other, similarly, the huge army of the gods and the demons were mutually falling upon each other.

Prose 8. Then Indra himself stood in the forefront of the army. The army of gods thought that the right time has come for them to repay their debt towards their master. Considering their life as an insignificant thing, getting rid of their fear, they shed a river of blood with the help of their weapons, they made the blood-sucking vampires happy, they immersed the bodies in blood, they entwined their hands with intestines from the dead bodies, they walked about the heap of dead bodies, they tripped on the skulls of

the bodies.They did not consider even their children dropped dead in the battle field.They were not satisfied even when they destroyed a group of soldiers. In this way, the soldiers of gods justified the thousand eyes of Indra.

Note: Any valient soldier will stand by his master at the appropriate time.

Then although Indra was expecting his victory, he was expressing his doubts on the outcome of Sage Durvasa's curse. At that moment, Vayu, the god of wind who was moving forward,came back to convey something.This act of Vayu seemed to be a bad omen of opposite blow to Indra.(According to Shakuna Shastra, at the time of a battle or a journey, the wind blowing in the opposite direction is not auspicious). Immediately, his weapon Vajrayudha slipped from his hand. This also, he considered as bad omen. (In a battlefield, if the weapon slips from the hand,it is considered to be inauspicious . Vajrayudha is a symbol of lightning, so it seemed like lightning struck Indra which is an indication to something untoward that is going to follow.

Prose 9.Then Indra himself began to think- “What wonder! Is this not the power of sage Durvasa's knowledge of Brahman.Truly, nobody can question the reality of Vedas and Upanishads.The greatness of the devotees of Lord Shiva is indeed astonishing.It is true that the outcome of Karma is very strong.It is true that human efforts are fruitless sometimes.The ultimate truth is that the Supreme Lord with great skill plans all the incidents very well.What kind of war is this? Even the strong ones are running away and the weaklings are showing their strength. How astonishing this is! These expressions came to the mind of Indra. Although the demons are weak, they are fighting with courage. At this time, what is the use of relatives or the ministers, of what use is my power? What can I desire through this wealth? What is the use of my Vajrayudha? Finally, what is the use of me? How shall I show my face to

my wife? Do I deserve to show my face to my subjects at all? Henceforth, it is useless that I live. Is the fate which is against capable of doing more damage to me? I don't want the lordship of Heaven. I don't want to oppose the ego of the demons. It is only right that I give up my life before anyone sees me who has become so weak". Being prepared to give up his life, even as he was moving further, he heard a voice from the sky.

Shloka 14. O! Indra, your intellect is destroyed. You do not know what to do. Henceforth something else is going to happen. So listen to our words with attention. You leave this battle field and hide elsewhere.

Shloka 15. Indra heard the voice and was wondering as to what to do? Since his mind was clouded, Indra was confused. Then, his preceptor Bruhaspathi advised thus-

Prose 10. "Alas! O Indra, the lord of the gods, why is your mind ignorant and ill-disposed? There is nothing which you are not aware of. Have you forgotten the secrets taught by your preceptors? Have you thought that the goddess of victory stays in one place always? Have you not heard the stories mentioned in the Puranas? Did the king Andhaka not capture the three worlds and rule over it? How many times Tarakasura has not won over the universe? Let it be, remember Sage Durvasa who is beyond all the Ashrama Dharma had given a remedy for your curse. Sometimes maybe Lord Shiva's words not come true, but his devotee's words will never be false. Did not the sage Durvasa say? that Lord Govinda will bring about auspiciousness to you. Following those words, now even Brahma said that something else will happen in future (the voice from the sky was Brahma's voice) Hence, get up, let us live incognito for sometime, come with me". Saying this, with his divine powers, he went away along with his pupil.

Note: The preceptor Brihaspati along with his pupil Indra, disappeared from that place, having thought that the wealth is fickle and the defeat with the demons was due to the curse of sage Durvasa and good could be obtained only through the blessing of Lord Narayana and since they have all lost the capacity to face the demons, running away from that place was the best thing they thought.

Shloka 16. In this way all the important gods disappeared one by one. Varuna went away elsewhere. Agni became dull and hid himself. Slowly Indra's chariot also was beyond the range of eyesight. Then, the joy of the demons knew no bounds. The noise was comparable to the noise of the annihilation. When the seven oceans overflow to make a loud sound, and that spread in all directions.

Shloka 17. The army of gods got frightened and they were running around like insane. The great warriors, leaders of the army of gods were wounded. They desired to run for their lives. They were shocked by the defeat. They started running away. While running they tripped and fell. Some of them fell unconscious. The demons who were following them, stopped them. One of the demons in the group insulted the gods, by saying- 'Catch them, hit them, beat them, and imprison them' and looted their things.

Shloka 18. The women folk were in deep sorrow. Because, in the battle field, the gods and demons, their children and husbands were wounded. Some of them lost their lives. The shops were looted because nobody was there to take care of them. In short, the Swargaloka was in chaos. The residents of Swargaloka were frightened because of the words of the people who were running away from the battlefield.

Prose 11. Soon after, at that moment, Balichakravarthi and other groups of demons were moving around in the battlefield with full strength. Not knowing that Indra has

run away and is hiding, they said casually- Indra has run away, or must be dead by now. We have only killed him. In this way the demons and the Asuras, looted everything in heaven. The feeble voice of the gods who had lost everything must have sounded as a blessing for the demons. It seemed as though the sound of the lightning must have vibrated the iron machineries. The meteorites falling from the four directions were shining like the garland of lights. At that time, the demons and Asuras entered the Capital of Amaravati city and bowed down to their preceptor Shukracharya. Just like how the jackals enter the caves of the lion which has abandoned it, the demons also enter the assembly Sudharma and occupied their respective seats.

Prose 12. Having sat for some time in the assembly, they greeted each other by hugging, singing in praise of them. The old demons and Asuras congratulated them. Shukaryacharya blessed them. Later, the demon and Asura group came out of the assembly. The army of demons was still creating havoc in the battlefield, the dust from the battlefield was rising. They were battling in the dust. Since after a long time, the dust was embracing Jayalakshmi, the goddess of victory, it shone as though it was smeared with vermillion. All the residents of heaven were frightened of these demons and they were crying for their lives. Seeing this, the head of the demon pleaded with other demons to maintain peace. They pleaded with them to stop the victory celebration.

Prose 13. Soon after this, everybody became silent. In place of the gods, the quarters were being taken care of by the demons. The demons took the advice of Shukracharya and ruled the kingdom. They did not go against the rules put by Bali chakravarti. They did not override the path of Hiranyakashipu. They did not restrict the Vedic studies. Gradually, they took up their responsibilities and performed their duties.

Shloka19. The demons who were in hell since a long time, were called for and were made to take position of gods. The sages who were capable of chanting the Rakshoghna mantra which would destroy the demons were pushed to hell by the messengers of demons.

Note: When the noble people are in power, the wicked will be in the prison. Similarly, if the wicked are in power, they will release all the wicked who are in the prisons and make it convenient to perform wicked deeds. During Neelakanta Dikshita's time, the Many wicked Kings were indulging in such deeds. They had no rules or moral values and would kill people effortlessly. Being a witness to all these atrocities, the poet has expressed it in his work implicitly. We come across the stories of demons troubling the gods every now and then, in our literature. There is always a conflict between the gods and the demons. The nobility of the good people is brought to light through these conflicts. It stays in history and becomes the guide to the future also.

Then the poet describes further.

Shloka 20. Even the brahmarshis entered the assembly and started praising the demons with Veda mantras. In place of the praises of Indra and other gods in the Veda mantras, they put in the names of the demons of their choice and started praising them. This way, even the brahmashis also delighted the priest of the demons.

Note: मघव means Indra, वह्नि means fire. There are many vedic hymns praising these and other gods. इन्द्रः श्रेष्ठाणि द्रव्याणि देहि, अग्निमीळे पुरोहितं etc. These hymns describe the powers and skills of the gods and their role in the universe. All these gods dwell in every Self and in every substance and get their things done. The demons would not have an iota of

idea about these things, but still when they come to power, the sages praise them with vedic hymns. When a calamity strikes, the wicked also should be praised. This is the moral implication. The poet here describes the changes that took place after the demons took over the administration.

Shloka 21. This way, the Asuras and demons ruling Amarvati, there were many changes in all the three worlds. The experts of the Vedas and Vedantas became Jaina Digambaras. Some scholars followed Soutrantikas, Madyamikas and other Vedic folds and took the Carvaka philosophy and became the atheist preachers. In this way, the scholars who were well versed in Veda, Vedanta and Vyakarna became atheists. Likewise the three worlds lost their identities.

Note: Through the puranic texts, it is known that due to the curse of Sage Gautama that, in kaliyuga the wisdom will decrease and ignorance will increase. Keeping this aspect as main, the poet beautifully weaves the incidents happened in the heaven with that of the Earth. In the beginning of the Kaliyuga, with the descent of Buddha, there were doubts about Vedas. Further on. The Buddhists, Jaina Philosophy, and Carvak etc, didn't believe in Vedic testimony. Due to this many theories came into existence. Hence all the scholars, learned men and noble people came out of their traditions. This is described by the poet through his beautiful style of presenting a literary work.

Prose 14. Indra, who had run away, joined all gods. By the advice of Brihaspati he hid himself at the most beautiful mountain Mandara. Like this some years passed.

Dviteeya Ashvasa - II Ashvasa

Shloka 22. Later on, Indra and other gods decided to get back their wealth and powers. At that movement, they reached a part of Mandara Mountain (the most beautiful

mountain) in its huge caves, where it had the brilliance of many pearls and precious gems. They performed penance for thousands of years there. Those thousands of years went away as thousand seconds.

Scheme of Examination – Total Marks - 80		
1	MCQs (To be answered in Samskrutam only) 10 of 10	10X1=10
2	Essay type questions 2 of 3	2X10=20
3	Translation and explanation of shlokas 2 of 4	2X5=10
4	Prose translation 1 of 2	1x6 =06
5	Annotations 3 of 5	3X4=12
6	Short Notes 2 of 4	2X6 =12
7	Comprehension passage in Samskrutam (To be answered in Samskrutam only)	5x2=10

Model Question Paper

1. समीचीनम् उत्तरं चिनुत-

१०*१=१०

Choose the correct answer-

ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

१. नीलकंठविजयः किं प्रकारकं काव्यम् ?

- अ) पद्यकाव्यम् आ) गद्यकाव्यम्
इ) चम्पूकाव्यम् ई) दृश्यकाव्यम्

२. नीलकंठविजयस्य कर्ता कः ?

- अ) भोजः आ) वेंकटाध्वरी
इ) नीलकंठदीक्षितः ई) अनन्तभट्टः

३. नीलकंठविजयकाव्ये कस्य विजयः वर्णितः ?

- अ) इन्द्रस्य आ) कृष्णस्य
इ) शिवस्य ई) ब्रह्मणः

४. महेन्द्रस्य नगर्याः नाम किम् ?

- अ) अमरावती आ) अलकापुरी
इ) कैलासः ई) वैकुण्ठम्

५. मदनान्तकः कः भवति ?

- अ) इन्द्रः आ) अग्निः
इ) वायुः ई) शिवः

६. सुपर्वणां राजा कः भवति ?
अ) वायुः आ) अग्निः
इ) यमः ई) इन्द्रः
७. तारापथे गच्छन् इन्द्रः कम् अद्राक्षीत् ?
अ) शिवम् आ) बृहस्पतिम्
इ) दुर्वाससम् ई) भार्गवम्
८. 'चम्पूकाव्यम्' किं प्रकारके काव्ये अन्तर्भवति ?
अ) गद्यकाव्ये आ) पद्यकाव्ये
इ) श्रव्यकाव्ये ई) दृश्यकाव्ये
९. वृत्तगन्धोज्झितं काव्यं किं प्रकारकं भवति ?
अ) पद्यप्रकारकम् आ) गद्यप्रकारकम्
इ) चम्पूप्रकारकम् ई) दृश्यप्रकारकम्
१०. दुर्वाससा दत्तां मालिकां पुरन्दरः कुत्र निवेशयामास ?
अ) स्वस्यकंठे आ) गजस्य स्कन्धे
इ) शचीकंठे ई) अश्वस्य कंठे

2. ದ್ವಯೋಃ ಪ್ರಬಂಧಾತ್ಮಕಮ್ उत्तरं लिखत - २*१०=२०

Write essay on any two of the following

ಎರಡು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಬಂಧಾತ್ಮಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

१. महाकवेः नीलकण्ठदीक्षितस्य देश-काल-कृतीः

अधिकृत्य लिखत.

Write about the place, time and works of poet Neelakantha.

ಮಹಾಕವಿ ನೀಲಕಂಠನ ದೇಶ, ಕಾಲ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯಿರಿ.

२. पुरन्दरो इन्द्रः कथं स्वसाम्राज्यात् भ्रष्टः अभूत् ?

विवृणुत.

Explain, how the Purandara Indra slipped from his heavenly kingdom ?

ಪುರಂದರ ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೇಗೆ ಭ್ರಷ್ಟನಾದನು ? ವಿವರಿಸಿ.

३. पद्यानुसारं दुर्वाससं वर्णयत.

Describe sage Durvasa according to the text.

ಪತ್ಯಾನುಸಾರ ಮಹರ್ಷಿ ದುರ್ವಾಸರನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರಿ.

3. द्वयोः श्लोकयोः अनुवादं लिखित्वा भावं विशदयत-२*५=१०

Translate and explain any two shlokas -

ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ ವಿವರಿಸಿರಿ.

१. वन्दे वाञ्छितलाभाय कर्म किं तन्न कथ्यते ।

किं दम्पतिमिति ब्रूयाम् उताहो दम्पती इति ॥

२. लब्धुं तत्पदमूर्जितं शतमखी तस्यैव नालं भवेत्

द्रष्टुं तद्वयिताजनं दशशती तस्यैव नालं भवेत् ।

वक्तुं तत्पुर-भोग-भाग्यमखिलं तस्यैव नालं गुरुः

मच्येतो-गतमद्भुतं कथयितुं नालं ममैवोक्तयः ॥

३. ब्रह्मर्षयोऽपि दनिजेन्द्रसभां प्रविष्टाः
 मन्त्राक्षराणि मघवादिपदाङ्कितानि ।
 ऊहेन दानवपदान्युपवेशयन्तो
 हर्षाय पेटुरसुरेन्द्रपुरोहितानाम् ॥
४. आलम्ब्य दैन्यमसकृत्-पदयोर्निपत्य
 सम्प्रार्थितो मघवता स्तुवता ततोऽयम् ।
 शापान्तमाह कथयन्निव लोकरीत्या
 गोविन्द एव कुशलानि करिष्यतीति ॥

4. एकस्य गद्यभागस्य अनुवादं कन्नडभाषया आङ्ग्लभाषया वा कुरुत ।
 ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಗದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಅಥವಾ ಇಂಗ್ಲೀಷ್
 ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 1x6=06

Traslate any of the Prose passages of the following.

१. अस्ति च तामधिवसन्, वसन्त इव ऋतूनां
 वासुकिरिव फणाभूतां, चन्दन इव वृक्षाणां, चन्द्रमा इव
 ऋक्षाणां, राजा सुपर्वणां, राजा त्रिविष्टपस्य, राजा त्रयाणां
 जगतां, राजा विध्यण्डमण्डलस्य, कर्ता शताश्वमेधानां, संहर्ता
 वृत्रासुरस्य, चन्द्रचूड-चरणारविन्द-परिचरणानन्द-साम्राज्य-
 धुरन्धरः पुरन्दरो नाम ।

२. तदा वासवः स्वयम् एवम् आलोचयामास "अहो,
 दुर्वाससो ब्राह्मण्यम्, अहो, निगमागम-प्रामाण्यम्, अहो,
 पाशुपतेषु माहात्म्यम्, अहो, दुर्निमित्तेषु याथार्थ्यम्, अहो, कर्म-
 परिणतेः प्राबल्यम्, अहो, देहिषु श्रियश्चाञ्जल्यम्, अहो,
 पुरुषाकारस्य वैफल्यम्, अहो, परमेष्ठिनः कौशल्यम्, आहवो
 नाम कियानयम्, असुरा नाम कियन्त एते, कीदृशाः पलायन्ते?
 कीदृशाः पराक्रमन्ते? किं बन्धुभिः? किं सचिवैः? किं बलेन? किं
 धनेन? किमनेन दम्भोळिना? किम् अन्ततोऽपि मया? कथं
 दृश्याः दाराः? कथं दृश्याः पौराः? किम् इतो निहतेन जीवितेन?
 किं करिष्यति विपरीतो विधिः इतोऽपि? न चिकीर्षामि

सौवर्गमाधिपत्यम्? न जिहीर्षामि दानवानाम् औद्धत्यम्?
यावदीदृशोऽहं न कस्यचित् दृष्टिगोचरे पतेयं तावत् अस्मिन्नेव
समरे तनुं त्यजामि इति सन्नह्य पुरश्चरन् शचीपतिः अश्रुणोत्
अन्तरिक्षगां वाणीम् -

5. त्रयाणां सन्दर्भं विवृणुत- ३*४=१२

Annotate any Three Sentences with reference to context

ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಸಹಿತ
ವಿವರಿಸಿರಿ.

१. संज्ञामात्रशरण्याः पण्यवीथिकाः ।
२. साम्राज्यधुरन्धरः पुरन्दरो नाम ।
३. सिंहनाद धारापथे निर्जगाम तारापथे ।
४. वेतंडेन शृंडया आकृष्य निष्पिपेधे ।

6. द्वयोः लघुटिप्पणीं लिखत- २*६=१२

Write a short note on any two of the following-
ಯಾವುದಾದರೂ ಎರಡನ್ನು ಕುರಿತು ಲಘುಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು
ಬರೆಯಿರಿ.

१. महेन्द्रस्थानम् २. पुरन्दरः
३. दुर्वासाः ४. दुर्वाससः शापः

7. Comprehension passage in Samskrutam

५*२=१०

(To be answered in Samskrutam only)
